

Erfgoedrapport Breda 60

Veldnamen in de voormalige gemeente Princeshagen

4.21 Buursteden

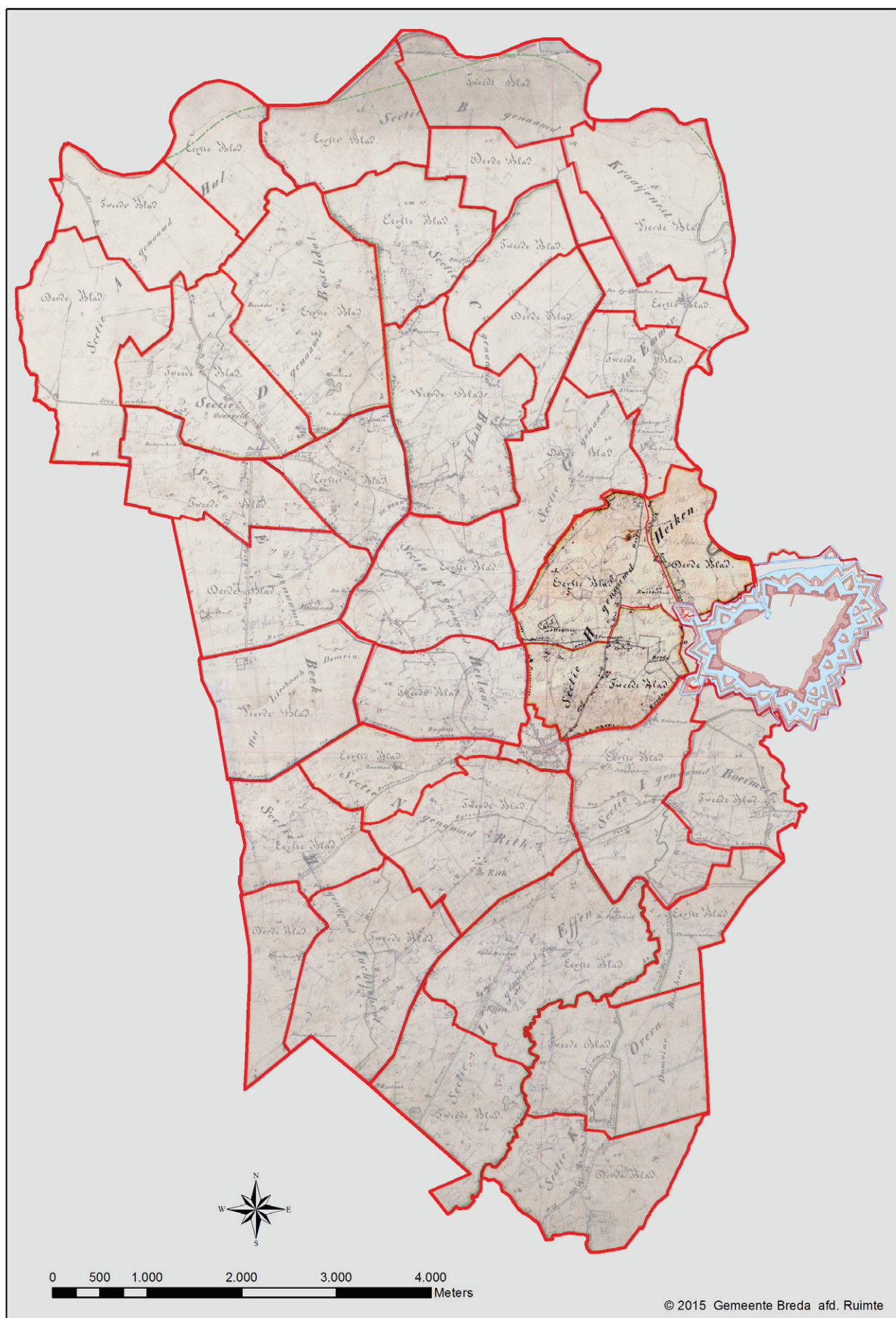
Chr. Buiks

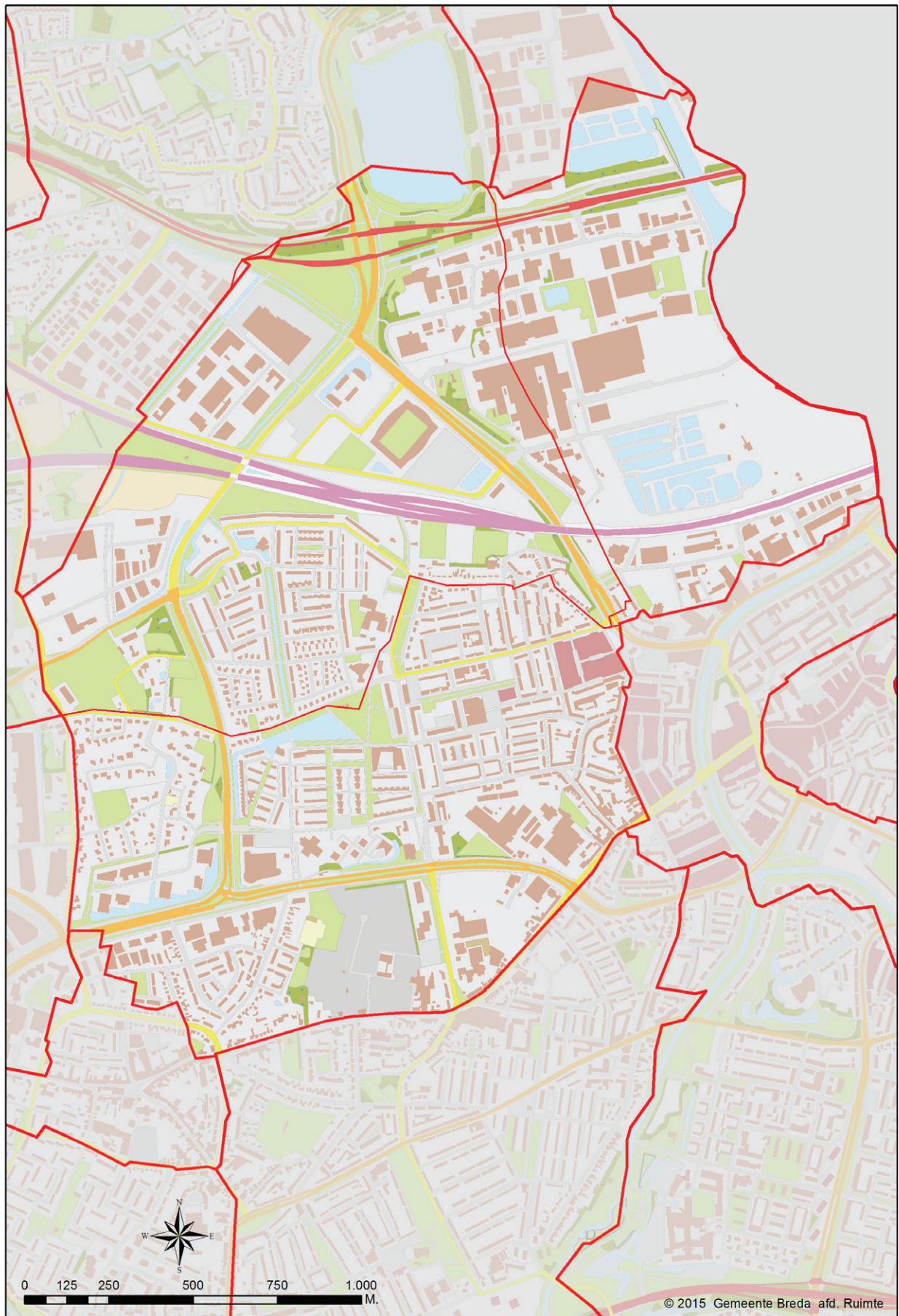
Gemeente Breda

4.21

BUURSTEDEN

Ligging van Buursteden op de diverse kadastrale minuutplannen binnen het verzamelplan Prinsenhage 1824.

Toponiemen van Buursteden op het kadastraal minuutplan Heiken sectie/blad H3 uit 1824.

4.21 BUURSTEDEN

ABROEK – 1303 – HS4472, 12

Pratum meam quod habet in Abruech.

ABROEK – 1415 – G, 402

In 't Abroec.

ABROEK – 1415 – G, F65V

Int Abroeck.

ABROEK – 1440 – ND1010, 122

int Abroeck.

ABROEK – 1469 – WEESK. 514

Beemden in 't Abroeck.

ABROEK – 1501 – R415, F300V

Int Abroeck.

ABROEK – 1502 – R415, F378V

Int Abroeck.

ABROEK – 1506 – R417, F331V

Int Abroeck.

ABROEK – 1510 – R419, F63V

Int Abroeck.

ABROEK – 1514 – R421, F136V

Aabroeck; Abroeck .

ABROEK – 1519 – R425, 155

Beemden in 't Aabroec.

ABROEK – 1519 – R426, 166

beemden en lant in 't Aabroeck.

ABROEK – 1520 – R427, 70

Beemden in 't Aabroeck.

ABROEK – 1525 – R705, F37V

Int Aabroec, .. in t Aabroeck.

ABROEK – 1529 – R706, F7

Beemden int Aabroeck, oostwaerts aende Caaedyck.

ABROEK – 1550 – R711, 34

Stuck beempden (de p is doorgestreept) in dAabroeck.

ABROEK – 1574 – R478, F143V

Zes bunder beemden ind dAabroeck van Anne Hey.

ABROEK – 1583 – R486, 84

het Aabroeck.

ABROEK – 1627 – R722, 90V

in d'Abroeck.

ABROEK – 1630 – R722, 223

Den Polder van d'Abroucq.

ABROEK – 1634 – P124, F71

int Abrouck.

ABROEK – 1668 – R538, 56

Int Abroeck.

Broek 'moeras', hier gelegen aan het water met de naam Aa = de Mark. Aa was eeuwenlang een soortnaam voor beken en rivieren. Broek 'Oorspronkelijk moeras, laaggelegen drasland, waterland, dat telkens door het wassen van nabijgelegen rivieren of beken onderloopt, begroeid met kreupelhout, biezten, lisch, riet enz.'¹

'Broek beteekent eene moerassige plaats, welke, op de bovenste, al min of meer vaste, oppervlakte, reeds eenig kreupelhout tevoorschijn brengt. Het woord is thands alleen in het Nederlandsch en Plat-Duitsch bekend, In het Hoog-duitsch heeft Bruche die beteekenis alleen bij de jaagers behouden'.² In het Engels heeft brook de betekenis 'beek'. De broeken zijn in de Baronie meestal zeer vroeg in cultuur gebracht (het zijn vruchtbare bodems). Na ontwatering kunnen de broeken dienen tot weiland en zelfs bouwland.

In het jaar 1669 werd een reglement van de polder Abroek gepubliceerd: Reglement van de polders d'Abroeck en De Doncq, liggende soo onder Breda als onder de Hage. De ingelanden moeten kiezen een ingelant en ingesetene van Breda als Dyckgraeff, die het bedrijf heeft op de dyck, sluysen, slooten, hooien, wegen, wateringen en heyningen. Vacatie bedraagt twintig gulden. In april de dycken begaen, gaters, leechten, doorspoelingen laten vullen, zodat er by hoge vloet geen doorbraeck komt. In Maij of juny de wegen laten effenen opgehoocht. In sept. met de schout en een of twee schepenen van de Hage schouwen. Dyckgraeff moet in de onkosten tot 100 gulden verschieten sonder interest. Daerboven krijgt hij vijf procent rente. Onkosten met een of twee geogeyden omslaen. Onwilliche betaelder by polder of dyckrecht constringeren. Hij mag een hulp aenstellen. Hij moet een vergadering bijeenroepen. Volgen alle namen van de ingelanden, R539, fol. 55v. In 1661 was Dijkgraaf Wouter Lanceloot Aertsen, GP 2, fol. 203v.

AKKER – 1571 – R714, F53V

Lants in t Acker.

AKKER, GROTE – 1547 – R710, F92V

Stuck lants: den Grooten Acker, 3½ bunder.

AKKER, GROTE – 1550 – R711, 34

Stuck lants: den Grooten Acker, 3½ bunder.

AKKER, GROTE – 1655 – R535, 369

den Grooten Acker.

AKKER, HOGE – 1668E – GP263, F12 EN 52

den Hoogen Akker; den Hoogenacker aende Buerstedesche heijde, zes gemet.

AKKER, HOGEE – 1742E – GP272, 60

Zes gemet: den Hoogen Akker.

AKKER, HOGE EN LAGE – 1697 – R732, 165

Twee parceeltjens saeylant: den Hooghen en Leegen Akker, vijfhonderd roede.

Akker is in de Baronie de meest voorkomende aanduiding voor het bouwland. Met akker bedoelde men speciaal de dorpsakker, behorend bij een nederzetting. Dit is het oudste complex cultuurgronden bij elke nederzetting.

Akker betekent mogelijk 'het omheinde veld': dat past goed bij de situatie van de dorpsakker, die altijd omgeven was door een wal plus heg (om loslopend vee buiten te houden).

³ Vergelijk een vermelding uit de negende eeuw van de abdij Werden bij Friemersheim in Duitsland: 'In der Flur soll er den Feldzaun der Jucfak heiszt derart in Stand halten dasz die Zugochsen oder (anderes) Vieh nicht in die Saaten einbrechen können'.⁴ Hoe die Feldzaun er precies uitzag is niet bekend: gevlochten hekwerk? Flur = dorpsakker. Jucfak staat voor 'omheining van een juk land'.⁵ Een juk is een oppervlak grond die door een koppel ossen (juk) in één dag geploegd kon worden.

Dorpsakkers werden meestal genoemd naar de plaats waar ze bij lagen, bijvoorbeeld Buurstedense Akker, Ticheltse Akker etc. Op Buurstedon wordt de dorpsakker genoemd in 1571 (zie boven). De Grote Akker van 3½ bunder kan ook een belangrijk deel van de dorpsakker van Buurstedon hebben uitgemaakt. Het woord akker komt voor het eerst in het Nederlands voor in 821/823.⁶

AKKERSTRAAT – 1634 – P124, F20

Lants aen t'valveecken, de heyde van Buersteden oost, d'Ackerstraete Noort.

AKKERSTRAATJE – 1567 – R714, F84V

Aen dAckerstraetken.

Straat in de dorpsakker van Buurstedon. Identiek met de Zuilenstraat?

ASSENDELFTSHOEVE – 1593 – R494, 2V

Assendelftshoeve.

Bezit van de familie Van Assendelft. Vergelijk Joncker Diederick van Assendelft, 1545, R450, fol. 105.

BATTERIJWEIDE – 1655 – R535, 369

Baterije weijde.

BATTERIJWEIDE – 1665 – RH274, 49V

De Batterijeweijde (bij de Hoeve van Buersteden).

Weiland gelegen bij een batterij, een plaats waar het geschut stond opgesteld. Restant van de verdedigingswerken uit de Tachtigjarige Oorlog.

BEDDEN, KORTE – 1626 – R524, 8

De Corte Bedden.

BEDDEN, LANGE – 1655 – R535, 369

de Lange Bedden.

BEDDEN, LANGE – 1665 – RH274, 49V

De Lange Bedden met het Halff Buijnder daer zuytwaerts aen gelegen.

Bedden-namen komen vanaf de zeventiende eeuw veelvuldig voor. Een bed werd geconstrueerd door aan weerskanten van acht of tien ploegvoren een extra diepe voor te ploegen en die eventueel later nog met de spa uit te diepen. De bedden lagen rond. Door die diepe voren kon het overtollige regenwater in de wintermaanden snel afvloeien. Hierdoor liep de winterrogge (want die werd op de bedden-percelen het meest verbouwd) minder kans te verdrinken. Ook kon men vanuit die diepe voren zonder al te veel te hoeven bukken het graan wieden. Beddenbouw kwam voor in de Kempen, Belgisch Brabant en Vlaanderen.⁷ De oudste vermelding van een bedden-naam in dit gehele gebied komt uit Bavel: 1389 de Negen Bedden.⁸ Bed komt ook herhaaldelijk voor als soortnaam, bijvoorbeeld elf bedden coorens besaeyt op haer Steeken, 1621, RA207. Over de noodzaak van het gebruik van de akkerbedden schrijft Thys, eind achttiende eeuw: 'Een ander misbruyk in 't ploegen, welk ik hier in de Meyerye ontmoete is, dat de Landen tot Koorn al te plat en zonder ruggen geploegt worden, welke oorzaeke is, dat'er in die Landen veele dellens of laegtens zyn, in welke het water vergadert, welke de rede is waerom het Graen nog jong en teer zynde, in den winter verkilt, verdrinkt, vermagert en uytsterft. Hierom schynd het noodzaekelyk, dat men de Landen tot ruggen brengt, elken rug van tien, elf of twaalf ploegsneden, dat is van omtrent acht, negen of tien voeten en niet van vertig, zestig, tachtig treden of nog meer, gelyk ik 'er menige gezien en afgetreden heb. En dit dunkt my voor het Koorn en Tarwe niet alleen voordeelich (voor zo veel men daer door meerder plaets wind, gelyk men in de volgende figure ligtelyk kan afmeeten)... maer ook noodzaekelyk voor zoo veel het Koorn en Tarwe, gelyk ook alle inlandsche vrugten, de killigheyt van den grond of water niet konnen verdragen, welke nogtans geschied in die landen, welke plat geploegd worden, om dat het water, gelyk nog gezeyd is, naer de laegtens zinkt, waer het zelve vergadert, den grond verkilt en de vrugten doet vergaen. Welke alle geen plaets heeft in de ruggen, om dat het water in die vooren afzakt en langs de zelve afloopt, bezonder als het land by voordagt geploegt is, en verder geholpen daer het noodzakelyk is, welk eenen goeden Akkerman nier naerlaet'.⁹ Het voordeel van de beddenbouw was verder dat de ploeger zijn ploeg niet meer over lange afstanden over het kopeind van de akker hoefde te slepen, zoals bij een gewone akker. De ploegen konden immers niet gekanteld worden: men kon dus niet aan het einde van de geploegde voor omkeren en langs dezelfde voor terugploegen..

BIESWEIDE, MECHTELD DE – 1634 – R723, 100V

Stuck weyden: Mechtel de Biesweyde, een bunder.

Bezit van Mechteld de Bie. Vergelijk Philip de Bye, 1547, R710, fol. 85; Jan de Bye, 1474, D, fol. 10; Henrick de Bye, 1526, R705, fol. 82.

BONTVELD – 1547 – R710, F92

Stuck lants: het Bontvelt, vier lopensaet, teynden aen den Ettense Pat.

BONTVELD – 1550 – R711, 33V

Stuck lants: het Bontvelt, vier lopensaet, teynden den Ettense Pat omtrent Breda.

**Zoo wakkere Akkerman! dryf dus den Ploeg door 't Land;
Het Kouter kluit het om, op dat gy zaaije en plant',
Na dat het is geëgt, doorsneën met regte Vooren.
Gezegend vind' ge uw' Oogst by 't Dorſchen van het Koren!**

Veld 'woeste grond' en na ontginning ook de naam van het in cultuur gebrachte land, hier van een familie De Bont. Vergelijk Peter de Bonthe, 1408, R708, fol. 50. In 1415 worden vermeld: Gheeryt die Bonte, Ghielys die Bonte, Jan die Bonte, Peter Bonten en Zibbe Bonten, G, fol. 40, fol. 40, fol. 54, fol. 49 en fol. 44v.

BOOM – 1648 – R534, 195

Den Boom.

Perceel genoemd naar een opvallende boom in de nabijheid.

BOONAKKER – 1711 – R736, F78

Den dries achter den Boonacker.. op Buerstede.

BOONAKKER – 1711 – R735, F80

Een perceel saeylants: den Boonacker, een bunder. in de Leeghstraet.

Bonen werden veel geteeld, vooral op percelen dicht bij de boerderij, zoals hier in een hof. Boonhof was zelfs de algemene naam voor de moestuin. De geteelde bonen waren tuinbonen en veldbonen. De eerste waren voor menselijke consumptie, de laatste voor de dieren: paarden en schapen. Bonen worden al vele eeuwen geteeld: door hun hoog eiwitgehalte vormden ze een belangrijke aanvulling op het meestal eiwitarme dieet. Ze werden meestal in de potagie (soort dikke soep) verwerkt. Reeds in 1124 moedigde graaf Karel de Goede van Vlaanderen na een hongersnood de verbouw van peulvruchten aan.

BOSWEIDE – 1537 – R708, 43v

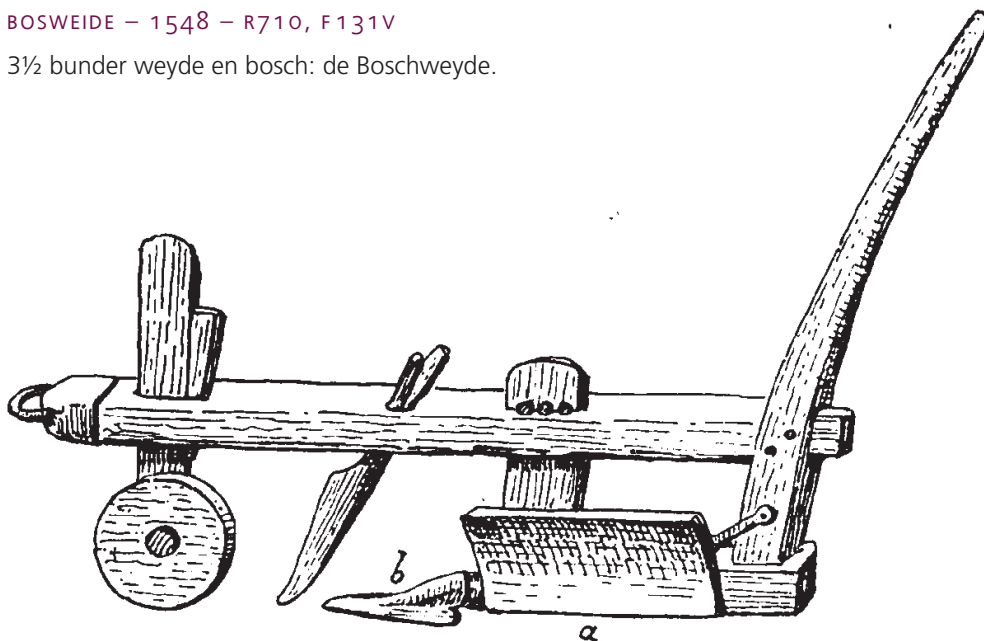
3½ bunder weyde: de Boschweyde.

BOSWEIDE – 1542 – R709, 85

3½ bunder weyden en bosch: de Boschweyde.

BOSWEIDE – 1548 – R710, F131v

3½ bunder weyde en bosch: de Boschweyde.

Ploeg, zestiende eeuw. P. Breughel: De val van Icarus. We zien een wiel, een kouter, een schaar en rister

BOSWEIDE – 1626 – R524, 28

De Busweyde.

BOSWEIDEN – 1578 – R716, 12

Drye Stucken weyden: de Boschweyden, anderhalf bunder.

BOSWEIDEN – 1594 – R717, 129V

Twee percelen weyden: de Boschweyden, 7/4 bunder, oostwaerts aent stuck lants: de Veertelsaet, westwaerts aende Hoochweijde.

BOSWEIDEN – 1596 – R717, 196

Twee percelen weyde: de Boschweyden, 7/4 bunder.

BOSWEIDEN – 1637 – R723, 158V

Twee stucken: de Boschweijden, anderhalf bunder achter Buersteden.

Weiland ontgonnen uit bos of gelegen bij bos.

BRAAK – 1502 – R415, F379V

De Brake.

BRAAK – 1524 – R430, F119

Anderhalf lopensaet lants (leen): de Braick, aende Buerstedensche heyde.

Braak heeft in de Baronie vrijwel altijd betrekking op ontginnen.¹⁰ Breken = ploegen. Het verband met braakliggend land? Als land in de zwarte braak lag werd het herhaaldelijk geploegd om het onkruid kwijt te raken. Naar dit breken = ploegen werd het land dus braak genoemd. Het scheuren van weiland werd ook als breken aangeduid. Vergelijk een pachtcontract uit 1672: de huurder mag in het laatste jaar van zijn huur geen dries of weide 'scheuren, breeken noch besaeyen', R728, fol. 55v.

Het drieslagstelsel, waarbij één jaar een wintergraan werd verbouwd (meestal winterrogge dan wel tarwe), één jaar een zomergraan (bijvoorbeeld haver of zomergerst) en het derde jaar de grond in zwarte braak lag werd in Vlaanderen in de veertiende eeuw al niet meer toegepast. Maar op de magere gronden van de Kempen zou het systeem langer in zwang zijn gebleven.¹¹ In de Baronie horen we vrijwel niets over de zwarte braak: alleen bij pachtcontracten wordt in de zestiende -negentiende eeuw vaak bedongen dat in het laatste jaar 1/3 van de grond braak moest blijven liggen. Maar dat was uiteraard een maatregel die voor de verpachter van belang was om de grond niet uit te putten. Bovendien gold dit braak liggen maar voor een korte periode: de nieuwe pachter kon de grond dan in het voorjaar weer bezaaien met zomergraan (de pacht van 'ledich' land eindigde in maart). De groene braak, waarbij een perceel één of enkele jaren 'dries' bleef liggen kwam wel veel voor: het vee kon dan de opkomende kruiden en grassen afgrazen. In de Baronie werden ook al vroeg stoppelgewassen als rapen en spurrie verbouwd (in plaats van de zwarte braak). Het woord braak in de zin van onbebouwde grond komt pas in 1562 in het Nederlands voor.¹² In de Baronie werd braakliggende grond altijd aangeduid met 'ledich' of 'ombesaeyd', zeer zelden als 'liggende vogelwey'.

BREEVONDER – 1615 – R720, F104V

De Cleyn Stuyft bij de Breevonder.

Een vonder is een loopbrug; hier breder dan normaal.

BREMHEINING – 1529 – R706, F1

Lants aende Bremheyninge, westwaerts aender Hoeve van Gageldonc erve.

Heining'een met een wal plus heg omgeven stuk grond, ontgonnen op de heide', hier met brem- of braamstruiken in de heg. Ligt het perceel in Steenakker?

BROUWERIJKE – 1826 – BRED.COURANT 1826, NR.14

Een perceel hof en weiland met de houtwas: het Brouwerijke, 64 roeden.

Stond hier ooit een brouwerij?

BUIKSAKKER – 1628 – R722, 145

Stuck lants: Buycxacker, drie bunder.

BUIKSAKKER, ROBBRECHT – 1626 – R524, 8

Robbrecht Buycxacker.

Akker in bezit van de familie Buiks. Vergelijk Gheeryt Buyck, 1474, D, fol. 21v; Jan Wouter Buycx, 1576, R715, fol. 218; Jan Hendrick Lenaert Buycx, 1634, P124, fol. 87. In 1427 komt Seeuken Buyc voor en in 1459 Jan Buyck.¹³

BUNDER, HALF – 1665 – RH274, 49V

De Lange Bedden met het Halff Buynder daer zuytwaerts aen gelegen.

BUNDER, HALF – 1841 – 111-86, 6408, NR. 30

Een perceel bouwland: het Half Buinder, op den Huifakker, 67 roede (H 159).

Bunder is een oppervlaktemaat van 1,29 hectare. De maat bunder werd gebruikt tot circa 1820, toen het metrieke stelsel verplicht werd gesteld en men overschakelde op hectare en are. Maar de bunder bleef daarna ook nog lang de naam voor de hectare; men sprak dan van een bunder, Hollandsche maat. Ook kende men in de negentiende en twintigste eeuw nog het Oude Bunder en dat was een perceel van 1,29 hectare.

BURGGRACHT – 1655 – R535, 369

De Borchgraft.

BURGGRACHT – 1665 – RH274, 49V

De lange Weijde met de weijde daer voor aen stuytende op de dreve en den Borghgracht.

Gracht staat in de Baronie steeds voor 'wal'. Hier een wal rondom een grote boerderij, een buitenhuis (Heilaar).

Of toch een watersloot daar het hier om een versterkte boerderij gaat?

BUTERSBLOK – 1697 – R732, 164V

Een stuck weijlants: Butersblock, driehonderd roede.

BUTERSBLOK – 1708 – R735, F20

Een perceel weylants: Butersblock, driehonderd roede.

BUTERSBLOK – 1710 – R736, F60V

Een perceel weyde: Butersblock, driehonderd roede op Buerstede.

Blok 'omsloten perceel', hier van de familie Buter. Buter is een nog bestaande familienaam.¹⁴

BUURSTEDHEIDE – 1732 – R587, F136

De Goirweyde by de Buersteedse Heyde in de Goiren tusschen de Haaghdijkse en Waterpoort.

BUURSTEDHEIKE – 1713 – R737, F6

Saeijlants op Buerstede Heyken, oostwaerts de Leghstraet.

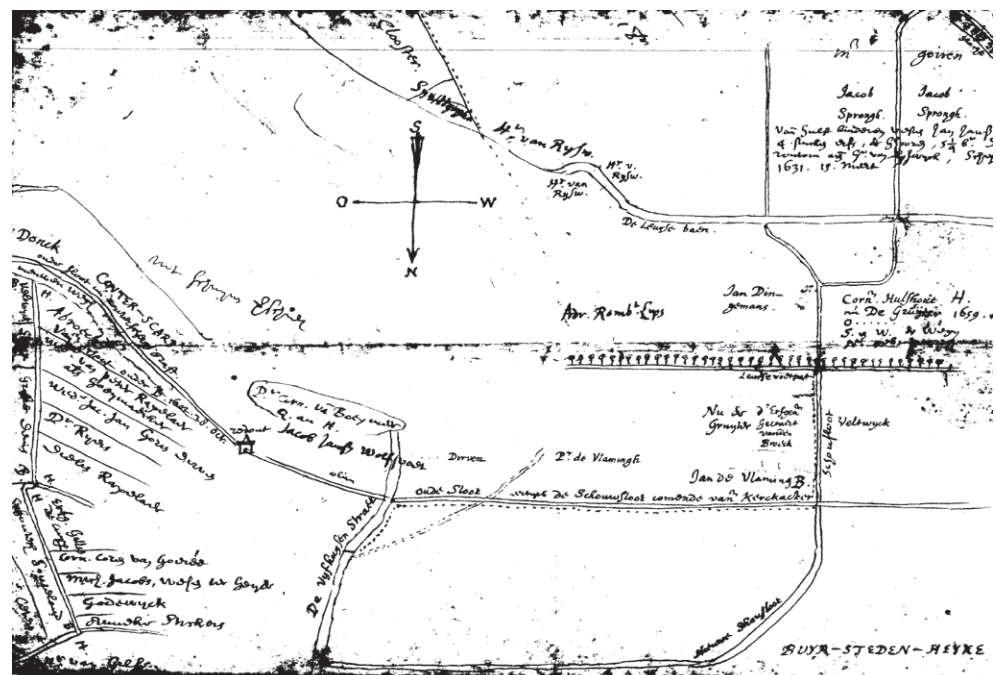
Buurstedeheike werd later wel gebruikt als naam voor Buursteden.

BUURSTEDEN – 1408 – KORS. 44

Nouten kynder erve van Buerste; Engbrechts erfghenamen van buerste.

BUURSTEDEN – 1415 – G, F14V

In Buursteden.

Kaartje van een deel van Buursteden, circa 1660, GAB, Hingman 725, voorin.

BUURSTEDEN – 1440 – ND1010, 122

tot Buersteden.

BUURSTEDEN – 1440 – DEN60

Tot Buersteden.

BUURSTEDEN – 1474 – D, F10

te Buersteden.

BUURSTEDEN – 1497 – WEESK. 514

Te Buersteden, tot Buersteden.

BUURSTEDEN – 1529 – R706, F11

Tot Buersteden.

BUURSTEDEN – 1569 – R474, F137

tot Buyrstede.

BUURSTEDEN – 1597 – R718, F16

Tot Buersteden.

BUURSTEDEN – 1642 – R724, F53V

Op de Emers acker te Buerstede.

BUURSTEDEN – 1646 – R724, F227

Tusschen Heylaer ende Buerstede.

BUURSTEDEN – 1656 – R726, F22

De gebuerstrate loopende naer Buersteen alias Suylen.

BUURSTEDEN – 1663 – R726, F224

Te Buersteen.

BUURSTEDEN – 1713 – R737, F72V

tot Buerste.

BUURSTEDEN – 1718 – ND8997, F3

Te Beursteede.

BUURSTEDEN – 1734 – RH101, F131V

Hoeve op Buursteede.

Oude vermeldingen van Buursteden zijn: 1330 Johannes de Buerstede; 1344 Jan van Buersteden; 1353 Jan van Buersteden; 1388 Engbrecht van Buersteden; 1425 te Buersteden.¹⁵ Buur betekent 'woning, hut, kot' of 'klein huis'.¹⁶ Buur komt in de omschrijving van boerderijen in het westen van de Baronie geregeld voor, ook in Princenhage, bijvoorbeeld in 1529: huysinge, schuere, buere, kooye ende erffenisse, R706, fol. 45 en in 1507 is er ook sprake van een Buere, R417, fol. 202v. In 1532 horen we van een 'huysinge, schuere, buere, koye, peertstalle hovinge en de erffenisse, onder weyde ende lant acht lopensaet, westwaerts aen Aert Willem Draken, omtrent der kercken vande Haghe', R706, fol. 161. Men zou voor het eerste lid van Buursteden ook kunnen denken aan burg met afgevallen g; Vergelijk Burgstede in Engeland, genoemd in het jaar 1000, dat later voor komt als Burstead; idem Burgestala, 1066 >Burstall.¹⁷ In samenstellingen kan Burg dus door wegvallen van de g overgaan in bur en met rekking van de klinker in buur. Dan zou er op Buursteden dus een versterkte plaats gelegen moeten hebben.

Stede betekent 'plaats', ook wel 'boerderij' of deel van een aanstede.

In 1433 wordt te Meer een goed Cleyn Buerstede genoemd, waaruit Jan Heinricx Montens een erfpacht verkoopt, ASB 20, fol. 239v. Onder Zundert ligt een toponiem Buurstad.

Als familienaam komt Van Buurstede behalve in bovenstaande vermeldingen ook nog voor in bijvoorbeeld Gheerit Willems sone van Buersteden, 1474, D, fol. 14v., Dyrck Adriaensz, van Buerstede diemen noemt van Gageldonc, 1530, R706, fol. 74; Jehenne van Buersteden, weduwe wylen Anthony van Wilz, 1597, R718, fol. 13.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1514 – R422

Neven de Buerstedensche heyde.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1568 – R714, F210V

Erfs aende Buerstedensche heyde.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1568 – R714, F210V

Stucxken, plecxken oft hoecxken erfs, een lopensaet aende Buerstedensche heyde.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1573 – R715, F96

Huys en erve.. omgaens aende Buerstedensche heyde.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1607 – R719, F49V

Aende Buerstedensche heijde oft strate.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1633 – R723, F66V

Opte Buersteetsche heyde.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1640 – R724, F25V

Tot Buersteden achter Vijff Huysen in de Goiren, noort de Buerstedesche Heyde.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1655 – R726, F21V EN F28

Aen het Buersteensche heyken; Buerstedens heyken.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1664 – R726, F288

Omtrent de Buerstedtsche heyde.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1669 – R727, 261V

Buersteedts Heijdeken.

BUURSTEDENSEHEIDE – 1680 – R729, F113V

Curatoren van de nagelaten goederen van Jacob Beens verk. aan Corn. van Botteycken en Robbrecht de Haen een partije saeij en weylant, 9½ bunder: het Buerstedens Heijken, west-waerts de Emersche straet, suytwaerts het Manhuys opten Haeghdijck erve.

BUURSTEDENSHEIKE – 1701 – R733, F127

Omtrent Buerstees heijken.

BUURSTEDENSHEIKE – 1742 – GP272, F21

Aan Buerstedens heijken.

BUURSTEDENSHEIKE – 1762 – RH107, F219

Op Buerstee heyde.

In 1626 hadden drie metselaars, tevens soldaten, de boerderij van Marten Gysbrecht Stickers op het Buurstedens Heike helpen opmaken. Er werd een stenen gevel gezet en twee stenen muren met nog een stenen schouw en het dak werd met pannen gedekt. Een zeer moderne boerderij dus. Stickers was echter slecht van betalen. R824, fol. 167.

BUURSTEDEHEIKENLOOP – 1878 – P401, 1601

Buurstedeheikeloop van H 1308 door het Heiken naar het Paardenkerkhof, perceel A 1379, lang 1262 meter.

BUURSTEDEHEIKENLOOP – 1880 – GP1914

Aanvangende aan den weg naar den Emer, bij perceel H 1788, loopende door het Heike en Zuilen en uitmondende in het Dijkje bij perceel H 1998, lang 1262 meter.

Blijkbaar bestonden er twee verschillende waterlopen met dezelfde naam. Maar ze waren wel even lang!

BUURSTEDENSEPAD – 1514 – R421, F147

Den Achtersten Verloren Cost, neven den Buerstedensche Pat.

BUURSTEDENSESTRAAT – 1525 – R705, F36V

Aende Buerstedensche strate.

BUURSTEDENSESTRAAT – 1607 – R719, F49V

Aende Buerstedensche heijde oft strate.

BUURSTEDENSESTRAAT – 1634 – P124, F30V

Stelpersgoet, de Buerstedensche straet oost.

BUURSTEDENSESTRAAT – 1679 – R729, 113V

De Buerstedense straet.

BUURSTEDENSESTRAAT – 1699 – R733, F49

Stede.. westwaerts en noortwaerts de Buerstedense straete.

C. Huijsers:
De herberg bij de
Emer, 1837, SAB.

BUURSTEDENSHEIKE – 1679 – R729, 113V

Een partye saeij en weijlant, 9½ bunder: het Buerstedens Heijken, oostwaerts aende Emersche straet, west de Buerstedense straet.

BUURSTEDENSHEIKE – 1699 – P127, F607

Verdeling van het Buerstedens heiken: Corn. Bosseyken, ontfanger te Breda: 6 ½ bunder: het Buerstedens Heiken, uyt veertig bunder ingenomen 1649 door Jacob Beens (chyns drie gulden). Het Manhuys opden Haegdyck, tevooren Robbr. de Hane een bunder in twee parcellen: de Raepcoeken en Geeren (tien stuivers). Adr. Backx, rentmeester, een bunder weyde: het Hylaers Hyken, uyt de veertig bunder (tien stuivers). Johan de Wyse van anderhalf bunder, 18 roeden tot Herstal (!) waar op voor desen den boerenschans heeft gestaan (vijftien stuivers); Chr. Jan Leyten veertien bunder, 41 roeden (zeven gulden, een stuiver).

Het hele gebied was blijkbaar veeertig bunder groot en werd in of voor 1699 verdeeld onder een aantal lieden. Het Buurstedensheike was een gemeynte. Maar die werd niet verdeeld onder de gerechtigden, die er decennialang rechten in hadden gehad, maar onder de meestbiedenden. Zie ook Gemeynte van Buursteden. In 1699 wordt een raadselachtige vermelding gedaan: Johan de Wijse heeft van het verdeelde Buurstedenseheike ruim anderhalf bunder verkregen en die grond wordt gesitueerd 'tot Herstal, waar op voor desen den boerenschans heeft gestaan'. De Herstal ligt op Overa, dat is diverse kilometers van Buursteden verwijderd. Of moeten we aannemen dat er op Buursteden ook (een verder nooit vermelde) Herstal lag?

DONK – 1381 – CVM, CH. 1

Beemd gelegen in die Donke.

DONK – 1418 – VMEER5

Beemden in die Donc.

DONK – 1426 – EC275

beemd in die Donck.

Donk, 'zandige opduiking in moerassig gebied'. Een donk is maar een lichte verhevenheid in de omgeving, maar wel voldoende om in de wintermaanden droog te blijven, terwijl de lage omgeving onder water staat.

'Dat de woorden berg, heuvel, donk als synoniem werden aangevoeld, blijkt uit het feit dat een grensplaats tussen Wuustwesel en Kalmthout nu eens als Wolfsberg, dan als Wolfsdonk en ook wel eens als Wolfsheuvel wordt vermeld'.¹⁸ De Donk is ook een waternaam in dit gebied: de grens van de Bredase stadsvrijheid liep door dit water.¹⁹ Het woord donk komt voor het eerst in het jaar 694 al in een plaatsnaam voor.²⁰

DONKSTRAATJE – 1660 – R828, F140V

Henrick Anthonis Meiren, 55 jaar oud, verklaart dat hij 30 of 31 jaar geleden hooi gemaaid had in een hoybeemt in d'Abroeck. De eigenaars van die beemd weegden altijd over een schoor met wagen en peert, door de beemt van Van den Broeck tot op seecker straetken: de donckstraete en soo opwaerts naer der stadts conterscherp.

Verlengde van de Dieststraat.

DRIE FORELLEN – 1742 – GP272, 64V

Anderhalf gemet aen de Buerstedense heijde: de Drie Forellen.

Drie is een zeer veel voorkomend telwoord in huis- en herbergnamen. Maar hier is het een stuk grond. Waarschijnlijk foutief voor Drie Snellen.

DRIE LINDEKENS – 1779 – RH110, 151V

Pieter J. Oomen onderpand: huysinge, aanstede, hoff, erve: de Drie Lindekens, 2½ gemet op Buurstede Heyde, zuid sheeren Baan.

Mogelijk stonden er drie lindebomen voor dit huis.

DRIE SNELLEKENS – 1715 – RH277, 11

Op Buurstede Heijken by de Drij Snellekens.

DRIE SNELLEN – 1714 – RH200

Jan Adriaen Leijten, weduenaer van Jenneken Wouters van Thurnhout verkoopt de helft van een huijs, schuere, agterhuijs hof en boomgaert, lant en erve, vijf gemet op Buersteden (half bunder is leen van Breda).

DRIE SNELLEN – 1742 – GP272, 232V

Anderhalf gemet aen de Buerstedense heyde: de Drie Snellen, tevooren Rombout in den Vragt-wagen.

DRIE SNELLEN – 1746 – RH104, 35V

Saeylant gelegen by de Drie Snellekens.

DRIE SNELLEN – 1749 – RH104, 157V

Sieur Adrian van Ham verk. Antonette Rosel weduwe Corn. Dielemans zekere huysinge, hof en erve met de landerijen: de Drie Snellen, aan de Leurse Baan, half bunder, 17 roeden, noord de Leurse Baan.

DRIE SNELLEN – 1790 – RH112, 189V

Fam. Dielemans verk. Pr J. Oomen eene huysinge kamer, stallinge, schuur hoff erve met de willige boomen op de straat: de Drie Snellen, aan de Leursche Baan, half bunder, plus 17 roeden over de straat waarop een kooye staat (een duyt heerenchyns).

DRIE SNELLEN – 1838 – N 6405, 65

Frans van den Corput, hovenier onderpand wegens schuld aan Marijn van Raak, groot 2500 gulden: een huizinge De Drie snellen, met een kolfbaan, stalling, schuur, bakhuis, kooi, moes-tuin, erve, zestig roeden (H 416, 417), op Buurstede Heiken, noord de Leursche Baan.

Een snelletje is een glas zonder steel dat in één teug geleege dient te worden. Snellen is een familienaam, maar dat die hier in het spel is, is niet waarschijnlijk. Hoeufft schrijft over Snel: 'In de Baronie van Breda wordt eene herberg gevonden, met het uithangbord van de Drie

Snellen, en in 's Hertogenbosch eene met dat van de Drie Snellekens, zoo als ook eene straat aldaar dezelfde, naar ik meen, in welke de herberg staat, de Snellestraat heet. Een snelleken noemt men aan de kanten der Meijerij van 's Hertogenbosch een klein bekertje, hetwelk men schielijk in eens kan uitdrinken'.²¹ Hoeufft haalt ter vergelijking nog aan het wippertje en het Duitse Schnapps aan, die er beide op wijzen dat het betreffende glaasje in één teug geleege diende te worden.

Zie ook vermeldingen van De Drie Snellen onder Bagven.

DRIES – 1760 – RH107, 76

Een perceel soo saayland als Clavervelt: den Dries, 330 roeden in de Haagsestraat met het huysken daarop staande.

Dries, 'uitgeputte akker', later ook 'huisweide'. In het noordwesten van de Antwerpse Kempen werd dries wel omschreven als 'De weide die haast aan de hoevegebouwen paalt, nooit wordt gehooïd en gewoonlijk langer blijft liggen (dat is zonder omgedaan te worden) dan een andere weide. In tijden dat er veel werk op de boerderij was werden de dieren, bijvoorbeeld tussen de middag, makkelijk op de dries te grazen gezet'.²² Een dries die op een uitgeputte akker werd aangelegd, werd enkele jaren als grasland gebruikt: het vee liet er zijn uitwerpselen achter en de natuurlijke vruchtbaarheid herstelde zich hopelijk.

'Dries wordt, in de Baronie, genaamd de grond in het gemeen, en het met gras bezette land in het bijzonder, twelk binnen eene boeren-hofstede besloten is; men verstaat er somtijds door hetgeen, dat men elders noemt de boerenwerf. Eigenlijk is het driesch, dreesch, in Neder-Saksisch driesch, en beteekent akkerland, dat rust en niet bebouwd wordt; daarvan dat dries, driesch op sommige plaatsen in 't algemeen eene weide beteekent, omdat het driesche land doorgaans tot weiland dient'.²³

DUINSAKKER, ADRIAAN – 1655 – R535, 369

Adriaen Duijsacker.

DUIMSAKKER, ADRIAAN – 1665 – RH274, 49

Het uytgeworpen heesterboschken met Adriaen Duimsackerken.

Akker van Adriaan Duin of Duym.

ETTENSEPAD – 1547 – R710, F92

Stuck lants: den Ettense Pat, ontrent Breda.

ETTENSEPAD – 1550 – R711, 33V

Stuck lants omtrent Breda: den Ettense Pat.

Blijkbaar een perceel dat genoemd is naar de ligging aan een pad van Breda naar Etten. Identiek met Leursepad?

GAARSDRIES – 1656 – R726, 37

Erven: den Gaersdriesch en Wouter Kattenveldeken, te Buersteden alias Suylen.

Een gaarsdries is een dries waarop gras groeit (dat is bij de meeste driesen het geval). Een dries is een uitgeputte akker of een huisweide, hier het laatste.

GEBUURVROENTE – 1509 – R418, F49

De gebuervroente.

Identiek met de gemeynte van Buursteden. Vroente, 'woeste grond', eigenlijk betekent 'van de heer'. Hier door de geburen gebruikt.

GEMEENTE VAN BUURSTEDEN – 1499 – R415, F80V

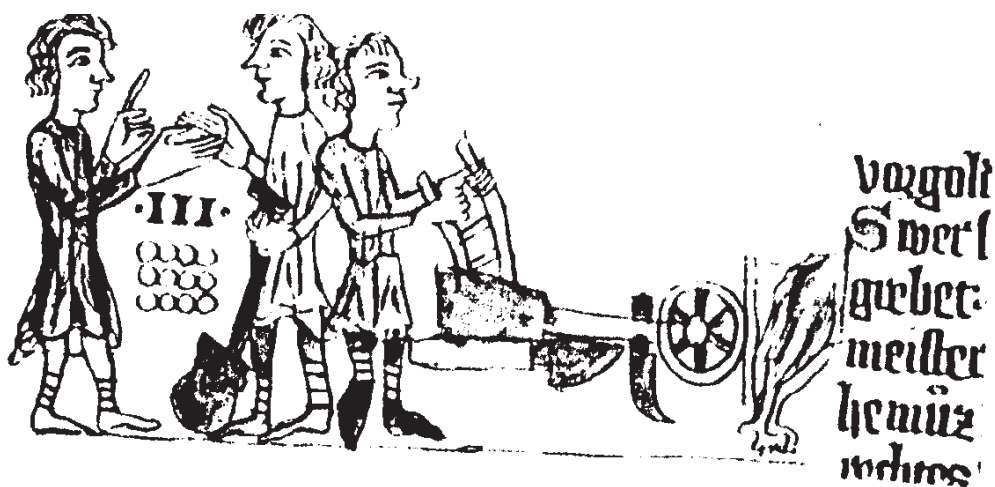
Gemeynte van Buersteden.

GEMEENTE VAN BUURSTEDE – 1548 – R710, F161V

Willem Boeykens betaelt elf penningen Lovens als grontchyns oft heerenchyns van de Gemeynte van Buersteden. Diederick van Assendelft heeft het betreffende perceel opgewonnen en heeft die grondchyns nu betaald.

GEMEENTE VAN BUURSTEDEN – 1634 – P124, F98

Noch vander groesen, vroenten ofte gemeente van Buersteden alsoo dye inde Haege by Breda gelegen is, midts voorwaerden dat syn gebueren aende voorschr. gemeente wonende, nu en hier naemaels die voorschr. vroente zullen mogen gebruycken met weijen, varen, keren, weynden en stouwen, maer dyeselve vroente niet in te nemen in eeniger manieren, noch oock daerop te graven, te steken oft te slaen, dan alleen dye gebueren aldaer woonende elck voor syn erve een halve roede breed, om soeyen daer op te steken haer schouw-grachten aldaer aende vroente mede te onderhouden, dan uytgenomen drye steden te weten des selfs Willem (de Hertogs) stede, Lysbeth Buycx en Lysbeth Closkens stede, overmidts dat dese drye steden ende sunderlinge de voorschr. Willems stede egeen ofte weynich plaetse voor aen hen erven aldaer hebben om soeyen daer op steken voor hen schouwgrachten aldaer

Sachsenspiegel:
Wie een stuk van een
gemeynte afploegt
betaalt een boete.
Zie: J.B.M.van Hoek:
Eike van Repgow's
rechtsboek in beeld,
observaties omtrent
de verluchting van
de Saksenspiegel,
Zutphen (1982).

mede te onderhouden ende om des wille soo sullen dese drye plaetsen oft steden met Heyn Cocx en Jan Blerincx aldaer opte voorschr. vroente en gemeynte ter minster quetsinge der selver vroente elswaert mogen steken en dat by advies des voors. Willems (wylen Willem Boykens) chyns elf den.

GEMEENTE VAN BUURSTEDEN – 1699 – P127, F442

Willem de Hertoge: noch van de groene vroente oft Gemeente van Buersteden, mits voorwaarden dat syn gebueren aende voors. gemeente woonende nu en hiernaemaals die voors. vroente sullen mogen gebruyken met weijen, varen, keren, weinden en stouwen, maer die-selve vroente niet in te nemen in eenige manieren noch oock opte graven, te steken oft te slaen dan alleen de geburen aldaer wonende elck voor syn erve een halve roede breed om sooyen daer op steken haer schouwgrachten aldaer aende vroente mede te onderhouden dan uytgenomen drie steden te weten desselfs Wilms stede, Lysbeth Buycxstede en Lysbeth Closkens stede, overmidts dat deselve drie steden en sonderlinge Wilms stede egeen oft weinig plaets voor aen hen erfve aldaer hebben om sooien te steken. Deze drie en Heyn Cocx en Jan Blerincx mogen elders zoden steken. Wylen Wilm Boeykens. elf den.

GEMEENTE VAN BUURSTEDEN – 1699 – P127, F441V

Weyden tot Heylaer aende gemeente van Buersteden: der Cappellen goede.

Smulders schrijft: 'een gemeynte is een gebied met woeste gronden (hei- en moervelden en wild grasland) binnen een bepaalde omgrenzing, dat in gemeenschappelijk gebruik is bij de inwoners van één of meer dorpen of bij de bewoners van een deel van een dorp. 't Wordt gebruikt om vee en schapen te weiden, turf en leem te steken, strouwsel en bunt te maaien en heiplaggen te steken. Nauwkeurig is bepaald welke personen gerechtigd zijn in de gemeynte. Soms zijn alle bewoners gerechtigd in 't gebruik of den Aert of vroente of wildert, soms slechts een deel der dorpsinwoners, soms verschillende dorpen tegelijk. Voor 't gebruik der gemeynte betalen de gebruikers een geboercijns. De gezworenen (soms genoemd: heemraden of schaarmeesters) hebben het beheer van de gemeynt en een schutter (soms vorster of preter genoemd) moet toezien, dat geen vreemde personen gebruik maken van de gemeynte, dat geen ziek of schurftig vee daar komt weiden en dat men geen turf steekt op plaatsen en in tijden, dat het verboden is volgens de de keur of reglement.'²⁴ Smulders noemt hier in één adem gemeynt, vroente en wildert, maar in de Baronie is een gemeynt een klein deel van de vroente, dat voor de boeren nog erg nuttig was (turf, zoden, vlaggen, heide, leem). In de Meierij omvatten de gemeynten denkelijk de hele vroente. Een gemeynte in de Baronie was ooit gekocht van de Heer van Breda voor een bepaald bedrag, terwijl de gezamenlijke gebruikers er ieder jaarlijks nog een cijns voor moesten betalen. Voordat de bewoners die gemeynte kochten, gebruikten ze deze waarschijnlijk al eeuwen gratis, maar de Heer had aan de verkoop natuurlijk een royale bron van inkomsten.

De kleine gemeynte van Buursteden moest elf denier Lovens aan cijns opbrengen. Dan zou die gemeynte, gerekend volgens de gewone laatmiddeleeuwse cijnshoogte van een denier per lopenzaad elf (grote) lopenzaad groot moeten zijn, dat is bijna twee bunder. De gemeynte vormde dus waarschijnlijk maar een klein deel van de Buurstedenseheide, die wel

veertig bunder omvatte (zie onder Buurstedenseheide). Op de gemeynte mochten de gerechtigden wel hun vee weiden, maar geen zoden steken, uitgezonderd een drietal boerderijen die zelf te weinig woeste grond bezaten om aan zoden te komen. De zoden dienden om de grachten, de wallen, die tegen de gemeynte lagen, te onderhouden. De benaming Groene vroente zou er op kunnen wijzen dat de gemeynte vooral als weidegrond gebruikt werd. Het woord vroente is in de bovenstaande vermeldingen ten onrechte gebruikt. Een gemeynte is een deel van de vroente dat door een aantal boeren gekocht is en waarvoor jaarlijks een cijns wordt betaald (zie boven). Voor een vroente wordt alleen jaarbede betaald en wel door het hele dorp. Op Buursteden kende men ook vroente. In 1417 spreekt men van: Die vroente van Buerstede, EC 236. Vroente is woeste grond in het bezit van de heer en ten gebruike van iedereen, in tegenstelling tot een gemeynte.

In 1572 verklaarde Cornelis Anthonis Anthonis sGraeuwen, 51 jaar, dat Joncker Pauwels van Assendelft, die indertijd de Hoeve van Hijlaer bezat wel eens stukken van de Gemeynte van de Buerstedense Heyde uitgaf tegen 'gratuiteyten'. Maar er werden nooit stukken ingenomen zonder zijn toestemming. De vader van Cornelis vertelde dat de vader van Pauwels van Assendelft, Dyrck genaamd, de heide op enige plaatsen met turfbijlen liet doorhouwen, opdat de geburen daar geen turfsoyen of matten meer zouden kunnen delven, GAB, IV-1, 1542. Werd de bodem dan zo los gemaakt dat het materiaal niet meer opgeladen kon worden?

GEREN – 1699 – P127, F607V

Een buynder van het Buerstedens Heiken in twee parceeltjens: de Raepcoeken en Geeren.

GEREN – 1711 – R736, F79

Een perceel saylant: de Geeren, een bunder, op Buerstede op d'Emersackers.

Geer 'stuk land waarvan twee overstaande zijden niet evenwijdig lopen'.

GERSTVELD – 1534 – R439, 131

het Garstvelt, een veertelsaet.

GERSTVELD – 1538 – R443, 56

Dat Garstvelt, vijf lopensaet.

Gerst is een gewas dat al duizenden jaren in cultuur is. Het gewas kan nog ver naar het noorden geteeld worden: het groeit en wordt rijp in drie maanden (als zomergerst). Voor brood is gerst niet zo geschikt: het bevat te weinig gluten, waardoor het deeg niet goed rijst. Wel kan er pap van bereid worden en natuurlijk bier. De oogst is lastig wegens de korte stengel, waardoor de banden die om de schoven gedaan moeten worden erg kort zijn en de schoven dus erg klein. Bovendien irriteren de lange kafnaalden die in de kleren terechtkomen enorm.

GOOR – 1474 – DEN2100, 15

Land aen 't Goir.

GOOR – 1497 – WEESK. 514

Moer en weyde in 't Ghoir.

GOOR – 1501 – R415, 247

Aent Goir, beneden int Ghoir.

GOOR – 1550 – R711, 27

3/4 bunder weyden: tGoir, aende Buerstedensche heyde.

GOOR – 1566 – R471, F128V

Stuck weyden: tGhoir, 3/4 bunder te Buersteden.

GOOR – 1569 – R714, F254

Stuck weyden: tGhoir, daer de Leursche Pat doir loopt, 3/4 bunder.

Goor, 'moeras met venige bodem'.

GOORAKKER – 1790 – RH112, 199

Een perceel zaayland: de Goor Akker op Buurstede Heyde, noord de Leurse Baan.

Akker bij het Goor.

GOORWEIDE – 1732 – R587, F136

Een perceel lants ofte weyde: de Goirweijde, een bunder by de Buersteedse Heyde in de Goiren tusschen de Haaghdijkse en Waterpoort, onder de Hage.

GOORWEIDE – 1802 – RH283, 221

Een perceel land of weyde, een bunder by Buursteede Heyke tusschen de Water-en Haagsche Poort: de Goorweyde.

Weiland bij het Goor.

GOOT – 1499 – R415, F126

De Gote.

GOOT – 1499 – R415, F110

De Ghote.

GOOT – 1501 – R415, 277V

Erfs achter Buersteden over die Gote, den Gebueracker suytwaerts.

Genoemd naar een familie Van der Goot?²⁵ Een goot is een afvoerbuis, greppel.

GOREN – 1501 – R415, 247

Stuck erfs gelegen in de Ghoiren.

GOREN – 1526 – R705, F83

¾ bunder weyden: tGhoir, aende Buerstedensche heyde.

GOREN – 1547 – R710, F92

Stuck lants: de Ghooren, onder Landt en weyde, een bunder.

GOREN – 1550 – R711, 33V

Stuck lants: de Ghooren onder landt en weyde, een bunder.

GOREN – 1561 – R713, 162

Stuck weyden: de Goiren, een bunder aende Buerstedensche Heyde.

GOREN – 1631 – R723, F15

Vyer stucken erfs onder landt en weyde: de Gooren, 5/4 bunder in de Goiren.

GOREN – 1634 – P124, F26V

Een halff bunder erffs begraven in een bunder te Buersteden achter t'sieckhuys te Vijffhuysen aldaer: de Gooren.

GOREN – 1652 – R725, 80

Saeylants ten deele totte fortificatie der stadt Breda ingegraven in de Gooren, suytwaerts de Leurse Baen.

GOREN – 1697 – R732, 164

Vier stucxkens erve: de Gooren, onder say en weylant 5/4 bunder by Buersteden inde Goiren, noortwaerts de Leursche Baen.

GOREN – 1731 – RH100, F83

Huysinge, schure, met nog een buynder hoff inde Goren aende Leurse Baan.

Goor 'moeras met venige bodem'. Middelnederlands goor staat voor: 'slijk, modder; moeras-sige plaats, laagland'. Na ontginning vaak goede landbouwgronden (wegens de aanwezigheid van veel organische stof van het veen).

GRIFFIERSAKKER – 1668 – GP263, 127

Landt: Griffiersacker, twee gemet.

Bezit van een griffier bijvoorbeeld van een leenkamer. In 1694 was Petrus van den Broeck bijvoorbeeld raedtspensionaris en griffier van de Staten van Brabant en grondbezitter onder Princenhage, R732, fol. 40.

GROENWIJK – 1785 – RH111, 196V

Antonetta Verbey e. a. verk. Arn. van de Pluym en Pieter Dielemans eene Huysinge, schuure, stallinge, hovinge en erve: Groenwijk, inde Neerstraat of Gooren, aan de Leursepad, zes gemet, oost zuid en west de straat.

Veel buitenhuizen droegen in de achttiende eeuw een naam op -wijk, te vergelijken met vlied, dat op ontvluchten van de drukke wereld wijst. Groen duidt op ligging in het groen, de weilanden, de bossen.

HAAN, GROTE – 1730 – RH278, 47

Een perceel zaayland: den Groten Haen, twee gemet, oostwaerts den Clijnen Haan.

HAAN, KLEINE – 1730 – RH278, 47V

Een perceel zaayland: den Clijnen Haan, een gemet, westwaerts den Groten Haen.

Haan kan in toponiemen wijzen op de aanwezigheid van korhanen. Maar hier waarschijnlijk op een familie Haans. Vergelijk Gheryt tsHanen, 1415; Aert de Haen, 1457; Anthonis Henricx Hanen, 1513, Jacob de Haen, circa 1450.²⁶

HEERBAAN – 1680 – R729, 126V

Weijlants, suytwaerts de Heirbane.

Heerbaan: grote doorgaande weg van veertig voet breed, tussen twee dorpen. Men neemt aan dat het oude legerwegen zijn.²⁷ Met het onderhoud van de heerstraten die veelal voor grote gedeelten door de heide liepen was het gehele corpus van de gemeente belast. De vorsters konden op bepaalde dagen de bevolking oproepen om te 'pionieren' aan de wegen. Uit elk huis moest dan bijvoorbeeld een man met schop of met kar en paard op komen dagen. Door de smalle velgen van de karren en wagens werden er diepe sporen in de zandwegen uitgesleten. Op veel plaatsen waren de heerwegen in de winter moeilijk te passeren, daar de waterafvoer uit de in de lengterichting lopende sporen bijzonder moeilijk was: het water kon niet naar opzij afvloeien. Lage plekken werden door het vastkleven van modder aan de wielen automatisch steeds dieper.

HEIAKKER – 1607 – R719, F55

Stuck lants: den Heijacker, rontomgaens aende Buerstedensche heijde, een bunder.

HEIAKKER – 1626 – R524, 7

Den Heyacker.

HEIAKKER – 1633 – R723, F70

Stuck lants: den Heyacker, vijf bunder aende Buerstedensche Heyde, westwaerts aen 't Huyf-ackerstraetken.

HEIAKKER – 1641 – R724, 43V

Stuck saeylants: den Heijacker, aen het Buersteden Heyken, een bunder.

HEIAKKER – 1641 – R724, F41V

Stuck saeylants: den Heyacker, aen het Buerstedens Heyken.

HEIAKKER – 1652 – R725, F76V

Eenen acker: den Heyacker, een bunder by d'Buerstedens heyken.

HEIAKKER – 1659 – R726, F125

Een bunder landt by het Buersteens Heyken aende Leursche baen: de Heyacker, waarop Bernaert Dircx een huys getimmert heeft.

HEIAKKER – 1665 – RH274, 49V

Den Heyacker, gelegen aent Heijken van Buersteden.

HEIAKKER, OUDE – 1656 – R726, F41V

Een perceel lants: den Ouden Heyacker, een bunder van Van Ryswyckx hoeve genaemt Buersteen alias Suylen.

Bouwland op voormalige heide of gelegen bij de heide.

HEIDE – 1526 – R705, F73

Stuck weyden: de Heyde, een bunder rontomgaens aende gebuervroente.

Ontgonnen uit de heide.

Op de heide groeiden ook wel andere planten dan struikheide, bijvoorbeeld bunt (pijpestrootje), dopheide, brem, gagel, berken, stekelbrem, gaspeldoorn, zonnedauw, beenbreek, klokjesgentiaan enz. In de heide was allerlei reliëf, waardoor er verschillende levensruimten ontstonden voor allerlei plantensoorten. Sommige planten houden van natte omstandigheden, bijvoorbeeld zonnedauw, dopheide en beenbreek, andere prefereren droge milieus zoals stekelbrem, gaspeldoorn, brem. In Princenhage lagen relatief weinig heidevelden, daarom kochten Haagse boeren vaak een heiveld onder Rijsbergen, Ginneken of Sprundel.

HEINING – 1533 – R707, F53

Stuck weyden: de Heyninge, 4½ lopensaet aende Buerstedensche heyde.

HEINING – 1609 – R719, F144

Stuck weyden: de Heijninge oft t Hoeckvelt, een bunder aende Buerstedensche heyde.

HEINING – 1634 – P124, F41V

Joncker Jacop Taels, heere tot Gysenborch: Een veertelsaet erfs: de Heyninge, opden Leur-schen Padt.

HEININGSKE – 1626 – R524, 7

Het Heynincxken.

Heining is een veel voorkomend toponiem: de grootste populariteit genoot dit element in de late middeleeuwen. Heiningen zijn met een wal met een heg erop omsloten ontginningen, meestal vrij groot van oppervlak en vooral bedoeld voor de teelt van winterrogge. Buiten de wal lag een droge sloot, het hool. Heining is afgeleid van haghén, hegen, ‘met eenen haag of heg omgeven, afsluiten’.²⁸

De meeste heiningen zijn op het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw gesloopt, dit op aandringen van de landbouwvoorlichting. De heggen onttrokken immers voedsel aan de akker terwijl ze ook schaduw wierpen met als gevolg dat langs de akker-randen de gewassen minder goed groeiden. Ook werd door de invoering van de prikkeldraad (begin twintigste eeuw) het afsluiten met heggen overbodig. Het hout was minder gevraagd, door de opkomst van allerlei ijzeren gebruiksvoorwerpen. Zo moeten er honderden kilometers aan wallen plus heggen vernietigd zijn. Toch zijn er hier en daar nog aanwezig.

HEISSTEDE, ROEL – 1545 – RH120, 32V

Deling Adr. Corn. Cleys: huysinge, schuere, koeye, hovinge, zes bunder: Roel Heys stede.

Bezit van Roel Heys. Vergelijk Godevaert Hey, 1474, D, fol. 13v; Cornelis Peter Aert Heys, 1474, D, fol. 10v; Lysbeth wylen Wouter Heys, 1554, R712, fol. 43. De familie Hey (s) was in de late middeleeuwen invloedrijk in Breda en omgeving.

HERSTAL – 1699 – P127, F609

Johan de Wyse van anderhalf bunder, 18 roeden tot Herstal waar op voor desen den Boerenschans heeft gestaen uit de voors. 40 buynder (= Buerstedens Heiken!).

Herstal 'paardenstal voor het leger'.²⁹ Uit welke tijd kan deze stal dateren? We weten het niet, maar het moet wel een zeer oud toponiem zijn. Mogelijk moeten we dit Herstal plaatsen onder Overa, waar de vermeldingen van dit toponiem talrijk zijn. Maar uit de omschrijving van 1699 lijkt te volgen dat het perceel op de Buurstedenseheide moet liggen en dat is toch onder Buursteden en niet op Overa. Is het één van de vele fouten uit de cijnsboeken?

HIL – 1758 – R107, 21

den Hil, een bunder, in Abroeck.

Hil, 'aangeslibde hoogte', hier tegen de Mark.

HILLEKENSSTEDE – 1738 – RH102, F25

Vijf gemet zoo zaeij als weijlant: Hillekens stedeke.

Bezit van een persoon Hille of een familie Hillekens.

HOEKAKKER – 1645 – R724, 229V

Stuck lants, weyde geweest synde, een bunder: den Hoeckacker, aende Buerstedensche Heyde.

HOEKAKKER – 1645 – RH128, F42

Stuck zaeylant, weyde geweest zynde: den Hoeckacker, een bunder, aende Buerstedesche Heyde.

HOEKAKKER – 1668 – GP263, 75

Lant in de Hoeckacker, half gemet.

Gelegen in een hoek van wegen? Mogelijk tussen de Huifakkerstraat, de Leursebaan, de Leursepad en de Overbroeksestraat.

HOEKVELD – 1609 – R719, F144

Stuck weijden: de heijninge oft t Hoeckvelt, een bunder aende Buerstedensche heijde.

In een hoek gelegen perceel. Identiek met Hoekakker.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1526 – R705, F82V

Henrick de Bye is schuldich Mr. Gooswyn Buysen ten behoeve van Geertruyde Willem Boeykens zyn huysvrouwe en haer zus en broer een zester en een lopen rogge erfpacht op zyn gehele hoeve en goede tot Buersteden, welcke hy van de voight en toesiender gecocht heeft.. het sy in huysinge, in hovinge, in lande, in zande, in heyde, in weyde oft in wat maniere dat zy.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1547 – R710, F92

Philips de Bye verkoopt Henr. Janssen van Mer vier zesteren uut zynre geheele hoeve ende goe-

den met alle heure begrype en toebēh.: die Hoeve te Buersteden.. het sy in huysingen, in hovingen, in lande, in zande, in heyden, in weyden, in beemden, in bosschen oft hoe dat het zy.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1550 – R711, 33V

Philips de Bye verk. Henrick Jansen van Mer, de cremer, zes Karolusgulden op zyn geheele hoeve en goede met alle heure begrype: de Hoeve te Buersteden (laet is Lambr. J. Lambrechts), het zy in huysinge, in hovingen in lande in zande in heyden in weyden in beemden in bosschen oft hoe dat het zy plus den Ettense Pat, het Bontvelt, de Ghooren, de Stuyft, het Loe, het Vinckvelt, het Roet, den Grooten acker.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1569 – R474, F137

Andries Marten Jan Martens Hanen en Lysbeth Jan Pr. Hubrechts huren van mr. Corn. Suys, heer van Ryswyck (in naem van zyn kinderen) de Houve tot Buurstede met toebēh. uytgescheyden haer principaelhuys, stalle en brouwerie, die boomgaert en die andere hoven, allet was soo van opgaend hout en van schaerhout. Termyn twaalf jaar om negen zester rogs plus honderd pont boteren plus vier veertel vanden besten boecqweyt. Huysen weechdicht houden. De latten en het vitrys en de nagelen levert verhuerder. Weyen en beemden ongebrouwen laten tot twee jaar voor afscheyt. Leste jaar: alle grachten of wallen opmaken. Riet, calck, steen, hout voor de benodigde reparaties moet huerder aenhalen.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1620 – GP260, F20

De Huyssinghe van de hoeve van Buerstede van Corn. Frans Jan Corn. Franssen, het Hoochhuys van Buerstede.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1622 – R521, 29

De hoeve te Buersteden.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1636 – GP261, F103V

De Hoeve van Buersteden lant, bezit van Jan Goris Dyrven, modo Joncker Nicolaes van der Duyn, heer tot Ryswyck.

**P. Breughel: dorp
in de Kempen,
zestiende eeuw.**

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1642 – R724, F56

De Ed. heere Peeter Dassignies, heere tot Brughe als last en procuratie hebbende van d'edele vrouwe Johanna Hinckaert, vrouwe van Brugge, Tichielt en Gageldonck, bezit de hoeve te Buerstede.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1665 – RH274, 49

De heer van Rijswyck laat na: de geheele hoeve van Buersteden, het Uytgeworpen Heesterbosken met Adriaen Duymackerken en de Lange Bedden met het Halff Buynder, de Vinckweijde, de Batterijweijde, den Huijsacker, de Lange Weijde, den Gaersdriesch en Wouter Cattenveldeken, den Teruwacker, den heyacker, het Buynder int Abroeck, tesamen 18 bunder plus acht bunder bempden en vijf bunder weylants in Craynest.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1668 – GP263, F71

Achter Bousels hoeve.

HOEVE TE BUURSTEDEN – 1754 – RH106, F147

Cornelia, Anna Elisabeth, Maria Jacoba en Florentius Flooren verk. Pietronella van der Heyden X Willem Jamez eene steede, hoff en boomgaard, dries zaij en weyland, 15 a 16 bunder op en onder Buerstede, Heylaer en den Huyfakker en d'Abroek, waaronder twee parcelen die in 1756 zyn aengekocht van Damis, proost van Catharinadal op d'eemers Akkers (aangekomen van Corn. Flooren, hun vader).

Belangrijke en grote hoeve op het gehucht Buursteden. Later Zuilen genoemd.

HOF – 1535 – R707, 122V

Acht lopensaet lants: de Hove.

HOF – 1631 – R723, 6

Stuck weyden oft saylants: de Hove, 5/4 bunder in d'Aabroeck.

Hof 'een met een heg omgeven stuk land, dicht bij de boerderij'. Maar stond er in het Abroek wel een boerderij?

HOFSTEDE – 1642 – R724, 55V

De Hoffstede oft stucxken lants, half bunder aen het Buerstets heyken.

HOFSTEDE – 1711 – R736, F78

Een perceel saylant: de Hoffstede, by den Muysenest.

Hofstad, hofstede: 'De grond, waarop een hof en zijne bijgebouwen staat, boerenwoning, hofstede'. In de cijnsboeken van de Heer van Breda komt hofstede in de zin van 'plaats waar een boerderij stond of staat' talloze malen voor. Hof in hofstad betekent boerderij. Hofstad is een term die al bij de Vikingen bekend was.³⁰

HOGHE STRAAT – 1694 – R732, 36V

Saeylant op Buerstede, oostwaerts den Emerschen weg, noortwaerts en westwaerts de Hooge Straet.

Ontstaan als tegenstelling tot de oudere Laagstraat?

HOOIAKKER – 1694 – RH196, 80V

Een perceel lant: den Hoijacker, aen Buersteets Heijken, een bunder, 71 roeden, zuid sheeren straet (van Zuylen).

HOOIAKKER – 1694 – R732, 27V

Een perceel saeylant: den Hoijacker, op Buersteden, een bunder, 71 roeden.

Hooi en akker gaan niet samen. Mogelijk is hooi ontstaan uit Ho (Vergelijk Hooiconk<Hodonc). Dan een hooggelegen akker (ho 'hoog').

HOPVELD – 1532 – R706, 211

Het Hopvelt, een bunder.

Hop werd niet veel verbouwd in de Baronie. Vanaf de veertiende eeuw werd de gruit (een mengsel van planten met onder andere Gagel) vervangen door hop, hetgeen een beter houdbaar bier opleverde. De hopplanten groeiden aan staken. Alleen de vrouwelijke hop brengt bellen voort. De teelt is nog lang in gebruik geweest in het Vlaamse Poperinge en in sommige streken van de Meierij (Schijndel). In 1553 wordt er een hopveld vermeld bij een boerderij te Boeimeer: huysinge, schuere, stalling, hovinge en erffenisse met heure toebeh., metten hopvelt, R711, fol. 246.

Ook bij kloosters werd soms hop geteeld, bijvoorbeeld bij het klooster van Ename. Over de werking van deze plant schrijft Blankaart (1698):

'Heele velden werden in Gelderland, Brandenburg, Vlaanderen, en elders niet alleen daar mede beplant, maar het groeyd wel langs de velden, wallen, dyken en wegen in het wild. De wortel schiet in de Lente weder uit d'aarde, en bloeijen in de Somer, maar in den Herffst werden de bellen vergadert. De bellen van de hop bestaan uit fyne, werkelyk en afvagende deeltjes...De scheutjes die in 't voorjaar uitkomen,

Hop, *humulus lupulus*.

werden gekookt en als Salade genut; of sy werden by vleis of sonder deselve gestooft, welke openen, en de scheur-buikigheden genesen; de brouwers doen het bij het bier, om het kragtig te maken, lange te doen duuren, en ligtelyk aan het gisten te krygen: hierom kan men met het kooksel het brood doen rysen. Wanneer men op een hoppe-sak slaapt, werd men als dronken; daarom zyn de bieren die daar mede gebrouwen werden, mede hoofdig, alsoo sy een al te grooten beweginge in de hersen-vogten maken, welkers pypjes daar na verstoppende, hooft-pyn baren'.³¹

HUIFAKKERS – 1738 – RH102, F25

Eene steede bestaande in een huysmans woning met een grote kamer daeraen, twee kelders met een grote schuere, bakhuys, hof en boomgaart, 8½ gemet tot Buersteede: de Huyfakkers, (4½ lopensaet is smalleen onder Breda).

Huif 'Hoofddekseel, voor mannen en vrouwen, helm, stormhoed.. bijenkorf, koepeldak'.³² Huif is een vormaanduiding: de akkers vertoonden een bolvorm als een hoed of een bijenkorf. Vergelijk de toponiemen schijf en kloot die ook op bolle akkers wijzen. Het bol liggen van akkers kan door diverse factoren veroorzaakt worden. Als men bij het ploegen steeds in het midden van de akker begint, ploegt men de buitenkanten naar het midden, waardoor de akker aan de buitenzijde lager en in het midden hoger wordt. Ook kan men grond van de buitenzijden met een kar naar het midden rijden. Ook kan een akker van nature al op een verhevenheid liggen.

HUISAKKER – 1655 – R535, 369

Den Huysacker.

HUISAKKER – 1665 – RH274, 49V

Den acker streckende van Piggenslandt tot den Huijsacker.. de Batterijeweyde, den Huijsacker (bij Hoeve van Buersteden).

HUISAKKER – 1730 – RH278, 47V

Een perceel zaayland, een bunder: den Huijsacker, westwaerts en noortwaerts de straten.

Akker gelegen bij een huis, een boerderij.

HUISHEINING – 1699 – P127. F413V

Een veertelzaedt lants: de Huijshejninge.

Heining gelegen tegen een huis, een boerderij? Of bezit van een familie Huys? Vergelijk Peter Cornelis Peter Huys, 1533, R707, fol. 20v.

IJSBRANTSGOED – 1415 – G, 304

Eenen beemt: Ysebrantsgoet, in die Donc.

Goed 'onroerend goed', hier in bezit van ene Ysebrand of een familie Ysbrants. Vergelijk Peter Ysebrants, 1415; Gherijt Ysbrants, 1468.³³

IJZEREN BIL – 1547 – R710, F92V

Lants aende Haechstrate tegens den Yseren Bille over dander zyde van de strate.

IJZEREN BIL – 1550 – R711, 34

In de Haeghstrate tegens den Yseren Bille.

Huis genoemd naar een aldaar wonend persoon?

INGEGRAVEN HEIVELD – 1633 – R723, F70

Stuck heyvelts: het Ingegraven Heyvelt, een bunder, 81 roeden, op de Buersteetsche Heyde aenden Leurschen pat.

INGEGRAVEN HEIVELD – 1641 – R724, F38

Een stuck erven: het Ingegraven Heyvelt, een bunder, 81 roeden, op de Buersteetsche Heyde.

Heiveld dat met een wal omgeven, dat ingegraven (of begraven), was. Vergelijk: erve van Sijne Furst. Gen. verchynst, gelegen aenden Aert, ende nu ingegraven, 1614, R720, fol. 67v. Stuck beemden in twee parchelen metten geerken, nu eerst ingegraven, 1635, R723, fol. 127. Nieuw landt en heyde innegegraven, 1636, GP261, fol. 77.

INSLAG – 1528 – R705, F168V

De Wrythof, suytwaerts aende Buerstedensche heyde, westwaerts aen sekere erve: den Inslach, dwelc leen is.

INSLAG – 1603 – R718, F218

Stuck weyden: den Inslach, chijnsgoet synde.

INSLAG – 1615 – R720, F77, 78

Stuck weyden, ontrent zes bunder: den Inslach, neven den Oyendoncxschen wech.

INSLAG – 1668 – GP263, F112

Weijde: den Inslagh, aende Heijde.

INSLAG – 1676 – R728, F205

Een perceel erve: den Inslach, half bunder, oostwaerts aende Overveltsche heijde.

INSLAG – 1708 – R735, F47

Een perceel bosch: den Inslach, een bunder.

INSLAG – 1742 – GP272, F181V

Anderhalf gemet weijde: den Inslag.

Een inslag is een stuk grond dat bij een boerderij getrokken wordt. Het heeft vrijwel dezelfde betekenis als uitvang.

Vergelijk zeventig roeden vroente ende inslaechs voor aende messie, 1634, P124, fol. 2v; 38 roeden inslaechs gelegen ter Ryt, synde haer driesken aldaer, idem fol. 2; 43 roeden inslachs voor aen hunne hoffstadt daer de schure eensdeels op staet, een gemet beempden oft weyden coomende aenden voors. wtvanc oostwaert, idem, fol. 3v.

Uit de laatste vermelding blijkt dat inslag en uitvang gelijkgesteld worden. Inslaan betekent in het Middelnederlands onder andere: '(een weiland) afzetten, omheinen'.³⁴ Het omheinen heeft meestal geen betrekking op weiland, maar op nieuw te ontginnen grond, vaak een stuk van een weg.

KADIJK – 1631 – R723, 3

De Zeepsieders Beemden, in d'Aabroeck, oostwaerts aende Reviere oft Caadyck aldaer.

Zomerdijk.

KATTENVELDJE, WOUTER – 1656 – R726, F37

Erven: den Gaersdriesch en Wouter Kattenveldeken, te Buersteden alias Suylen.

Bezit van Wouter in de Kat (die woonde in een huis genaamd de Kat).

KEET – 1668 – GP263, 156V

De Keete.

KEET – 1668 – GP263, F57

Aende Keete bij de Buerstedensche heijde.

KEET – 1742 – GP272, F31

Aende Keete aen Buersteden heyken.

Keet voor turfwerkers? Soms werd er ook winkel of herberg gehouden in een keet. Het woord keet duikt in het Nederlands voor het eerst op in het jaar 1287.³⁵

KEIMENAKKER – 1668 – R727, 168V

Een perceel lants: Keymen acker, half bunder.

KEIMENAKKER – 1681 – R729, 200

Een perceel saeylant: Kemenacker, half bunder.

Keime is een familienaam.³⁶

KERKPAD – 1665 – RH274, 49V

De Vinckweijde westwaerts aenden kerckpat.

KERKPAD – 1678 – R729, 63V

Den Kerckpat.

Pad naar de kerk in het Dorp. Vrijwel alle kerkpaden zijn in de loop van de twintigste eeuw verdwenen door het gebruik van fiets en auto. De kerkpaden liepen binnendoor, vaak over akkers en weilanden. Om heiningen te passeren bestonden er 'stappen' in een dergelijk kerkpad.

KERKHOF – VM

Den kerkhof, Kadastraal perceel G 405.

Hof in bezit van de kerk? Niet gelegen bij een kerk. Ook geen oude begraafplaats?

KERKSTRAAT – 1605 – R718, F300V

Bij Buersteden in de Kerckstrate.

KERKSTRAAT – 1615 – R720, F83

Erffs aende kerckstraete loopende naer Buerstede.

KERKSTRAAT – 1634 – P124, F19

Den Wildert, de Kerckstraete van Buersteden west.

Straat naar de kerk van de Hage. Hier de Zuilenstraat.

KERKWEG – 1497 – WEESK. 513

Den Kerkwech; Land in den Emersschenacker neven den Kerckwech op d'een side westwaerts

Identiek met Kerkstraat?

KIEMENAKKER – 1730 – RH278, 48

Een perceel zaaylants, half bunder: Cymenacker.

Identiek met Keymenakker.

KRUIS – 1718 – ND8997, F11V

Beemt by de Cruyssen te Buersteede.

KRUISVELD – 1699 – P126, F324

Landt te Buersteden tusschen Vyffhuysen: t Cruysvelt.

Veld gelegen bij een zoenkruis of een hagelkruis? Zoenkruisen werden opgericht bij plaatsen waar een doodslag gepleegd was en waarover tussen de nabestaanden en de familie van de dader een zoen gemaakt was. Ook zonder dat er een zoen gemaakt was, kon er op de plaats van misdrijf een kruis worden opgericht. Een hagelkruis stond in diverse dorpen in de akkers. Een hagelkruis werd opgericht om de ramp van een hagelbui te bezweren. Bij een dergelijke hagelslag kon het graan of de boekweit vrijwel volledig vernietigd worden. Vroeger moeten er in meerdere dorpen hagelkruisen gestaan hebben, ³⁷ in de Baronie onder andere bekend te Rijsbergen (Oekel)³⁸ en Zundert. Het laatste hagelkruis in Noord-Brabant staat in Aarle-Rixtel. Naar dergelijke kruisen trok men op de kruisdagen in processie naar toe.³⁹

LAAGSTRAAT – 1601 – R718, F167

Aende Leegstrate.

LAAGSTRAAT – 1663 – R726, F222V

Lants oostwaerts aende Leeghstraete.

LAAGSTRAAT – 1667 – R727, F124

Aende Leghstraet.

Laaggelegen en daardoor in de herfst en winter slecht begaanbaar. Bestond nog na de Tweede Wereldoorlog.

LAMMENSWEIDE – 1626 – R524, 8

Lammensweyde.

LAMMENSWEIDE – 1668 – GP263, F73

Van Lamensweijde tot Buersteden achter de schuere.

LAMENSWEIDE – 1742 – GP272, 118

2½ gemet van Lamensweijde, agter de Schuer.

Weiland van de familie Lammens, Lams. Vergelijk Adriaen Lambrecht Peter Lammes, 1542, 788, fol. 44; Alard Lam, 1296.⁴⁰

LANDSWATERSLOOT – 1699 – R733, F56

In d'Abroeck, oost en suytwaerts den Poldersdyck ofte wegh en slants watersloot.

Bezit van het Land (van Breda), dus van de Heer van Breda.

LAURENSWEIDE – 1668 – GP263, 127

Laureys Henricx vanden Eijnde: Laurensweijde achter sijne schuere, 2½ gemet.

Bezit van een Laureys? Vergelijk Claeus Laureys, 1474, D, fol. 16v. Moet gezien oppervlakte en ligging identiek zijn met Lammensakker.

LEEMPUTTEN – 1499 – R415, F80V

Aende Leemputten.

LEEMPUTTEN – 1500 – R415, F178V

De Leemputten.

LEEMPUTTEN – 1503 – R416, F63V

Stuck erfs: die Leemputten, achter Buersteden by de drie (?) ackers aldaer.

LEEMPUTTEN – 1514 – R422

Weyde en lant: de Leemputten achter Buersteden ende es nu tertyt gelegen in de Huyfacker.

LEEMPUTTEN – 1529 – R706, F1

Weyden inde Leemputten.

LEEMPUTTEN – 1576 – R715, F212V

Stucxken bosch en de erfs: de Leemputten, een lopensaet achter Buersteden.

LEEMPUTTEN – 1699 – P126, F246

Een half bunder heyde en uytgedolven moer by de Ramen: de Leemputten.

Akker waarvan de ondergrond leem bevatte. Die leem kan afkomstig zijn van oude beken of rivieren die dit materiaal ter plaatse in een ver verleden hebben afgezet. Ook kan het door de wind ooit hier zijn gebracht. De leemlagen belemmeren de aan- en afvoer van water naar of uit de ondergrond met als gevolg dat bij zware regenval de percelen met een dergelijke laag verdrinken en ze bij langdurige droogte geen water uit de ondergrond kunnen opzuigen (capillaire werking) en dan verdrogen. De leem werd uit de ondergrond gestoken nadat de bovenste teeltlaag (en eventueel het witte zand eronder) was verwijderd. Leem werd gebruikt voor besmijten van de wanden (de 'weegten'), voor de aanleg van vloeren, zowel in huis als in de schuur en voor het bakken van stenen.

LEEMVELD – 1613 – R720, 5

Stuck lants, 5/4 bunder: het Leemvelt, buyten de gasthuyseyntsche (?)poorte.

LEEMVELDJES – 1634 – P124, F91V

Een half bunder landts inde Huyfacker daer den pat door gaet: de Leemsveldkens.

LEEMVELDJES – 1670 – RH275, 17

Twee stucken zaeij en weijlandt: de leemveldekens, bij de Huijffacker.

Met de Gasthuyseyntsche poorte uit 1613 moet waarschijnlijk de Haagdycksche poorte bedoeld zijn, want de Gasthuyspoort ligt aan de oostzijde van de stad Breda.

LEEUWVELDJES – 1699 – P127, F410V

een half bunder landts inden Huyfacker daer den padt door gaet: de leeuw Veldekens.

De schrijfwijze Leeuw Veldekens uit 1699 moet corrupt zijn voor Leemveldekens.

LEURSEBAAN – 1699 – P126, F64

De Leursebane.

LEURSEBAAN – 1699 – P126, F48

Den leursen wegh ofte Baen.

Baan, 'brede, gebaande weg', hier tussen Breda en de Leur.

LEURSEPAD – 1537 – R708, 7

den Leurschen pat.

LEURSEPAD – 1569 – R714, F254

TGhoir, daer de Leursche pat doir loopt, te Buersteden.

LEURSEPAD – 1628 – R722, 180

Aenden Leurschen Pat.

LEURSEPAD – 1668 – GP261, 81V

Leursse Path.

LEURSEPAD – 1733 – R101, F3

Huysinge, .. in de Meerstraat offte Gooren opden Leursen Padt.

LEURSEPAD – 1742 – GP272, F47

Aenden Leursenpat.

Voetpad van Breda naar de Leur. Men liep vroeger vaak dagelijks grote afstanden, bijvoorbeeld van Breda naar Leur of van Breda naar Rijsbergen, en terug.

LEURSEWEG – 1699 – P126, F48

Den Leursen wegh ofte Baen.

LEVERWEIKENS – 1616 – R720, F124

Twee parcelen weyden: de Leeveryckens, twee gemet achter Buersteden by de Huyfacker.

Zou men voor wat betreft het eerste lid aan mogen sluiten bij Duits Leberberch 'berg bij de grafheuvels'?⁴¹ Op Den Hout ligt de Leverkamp.

LIESENBEEMD – 1634 – P124, F71

Een halff bunder beempden int Abrouck: den Liessenbeempt, de Marcke oost.

LIESENBEEMD – 1699 – P126, F322

Een half bunder beemden in d'Abroeck: den Liesenbeemt, de Marck oost.

Beemd 'hooiland' waar lissen in groeiden. Onder lis verstond men de gele lis, de zwanenbloem en andere planten van moerassige gronden met lange, smalle bladeren (biezen, russen). De plantennaam lies komt voor het eerst voor (in een plaatsnaam) in het jaar 1146.⁴² Lies, een nevenvorm bij lis, is mogelijk een woord uit een substraattaal; de betekenis kan zijn 'plant die in een modderige bodem groeit'.⁴³

LINDE – 1637 – R530, 82V

De Lynde.

Linde

De linde was al voor de jaartelling in het wild vrijwel verdwenen.⁴⁴ In de middeleeuwen kwam de linde dus niet meer in grote bestanden in het wild voor; alleen nog aangeplant bij boerderijen en op dorpspleinen. Op Lijndonk onder Bavel wordt in 1277 een Lindehout vermeld: Silva de Lindenhout'.⁴⁵ Waren er toch hier en daar nog restanten van lindebossen in de late Middeleeuwen? Van de linden bestaan verschillende soorten: de zomerlinde, de winterlinde en de Hollandse linde. In de zeventiende eeuw werd alleen een vrouwtje en mannetje

van de linde onderscheiden (zoals toen bij veel geslachten gebruikelijk). Blankaart schrijft over de linde: 'Het wyfjen die de gemeenste is, dese werd vrij dik en hoog, zig met veele takken wyd en zyd uitspreidende. De schors is van buiten bruinagtig, effen en glad, maar aan de binnenzyde, naast het hout, uit den geelen-wit; zynde taay, buigzaam en bequaam om daar touwen van te draaijen. Het hout is sagt, wit, effen en sonder weeren...Het manneken heeft wat rouwer, harder en brosser bast. Het hout is wat harder, weerachtiger, en wat geelder van kleur. De bladen zyn rouwer en die van d'olmen seer gelyk: sy brengt selden bloem ofte vrugt voort; nogtans gebeurt het, en dese zyn plat, rond, en als gevouwen en ineen gedrongen, hangende aan lange steeltjes, tros-gewyse veele byeen. Men vindse veel in bossen, langs de wegen, cingels der steden, enz. Sy bloeijen in de Lente: en werden meest geplant om hare cierlykle groente, en aangename reuk der blometjes. Het is aardig dat men den lindeboom averegts om kan planten, soodanig dat de wortelen in de logt tot takken uitgroeijen: en dese groeijen alle andere in groote en wydte verre te boven: en dit selfde bespeurt men in de Wyngaart, Aalbesien, Kruis-besien, Wilgen enz.'. ⁴⁶ De boomnaam linde komt voor het eerst in het jaar 1101 voor. ⁴⁷ De Vries schrijft: 'Daar de buigzame bast van de linde voor vlechtwerk en banden gebruikt werd, kan men het woord verder verbinden met nhd. lind, gelinde, 'zacht, toegevend' en verder Lat. lentus 'buigzaam, taai, langzaam'. ⁴⁸

LONTERKENSIL – 1600 – R718, 128v

Stuck hillen, 1/4 bunder in d'Abroeck, noortwaerts aen Lonterkens Hil, oostwaerts aende Marck, suijswaerts aende Waterlooop.

LONTERKENSIL – 1606 – R719, 12v

Stuck beemden een bunder in d'Aabroeck, noortwaerts aen Lonterkens Hil.

Hil, 'aangeslibd stuk land', in bezit van de familie Lonterkens. Onbekende familienaam. Afgeleid van de familienaam Lont? Hoeufft schrijft in 1816: 'In de Baronie van Breda noemt men de hoogten, op de akkers gevonden wordende, het zij door de natuur, hetzij door menschen handen, gevormd, nog hillen, of hillekens'. ⁴⁹

Wat hij bedoelt met door menschen handen gevormde hoogten in de akkers is niet duidelijk: tommeles? Geen enkele boer zou het in zijn hoofd halen om een hoogte in een akker op te werpen. Integendeel: elke verstandige boer tracht zijn akker zo effen mogelijk te krijgen, hetzij door ploegen dan wel door het met de kar of kruitwagen verplaatsen van zand uit de hoogten naar de laagten. Een molbord was in de Baronie niet bekend, althans tot nog toe in geen enkele inventaris (waarvan er duizenden zijn doorgenomen) aangetroffen.

LOO – 1547 – R710, F92v

Stuck lants en weyden: het Loe, anderhalf bunder.

LOO – 1550 – R711, 34

Stuck lants en weyde: het Loe, anderhalf bunder, oostwaerts aende strate.

Loo, 'niet dicht bos op hoge zandgrond'. De oudste vermelding van loo in het Nederlands dateert uit het jaar 830. ⁵⁰ Het woord bevat een Indogermaanse wortel *leu met een betekenis 'kreupelbos, bos van jonge bomen'. ⁵¹

LUIDONK – 1613 – ND8974, F129V

Een half bunder beemden in d Abroeck: de Luydonck, met gelt gecocht anno 1381.

Deze donk was door het kapittel van de Grote Kerk gekocht, mogelijk met de bedoeling om er het dikwijls langdurig en frequent luiden van de kerkklokken (bijvoorbeeld bij begrafenissen, feesten) mee te bekostigen. Maar bij begrafenissen en huwelijken moesten de betrokkenen zelf voor het luiden betalen! Betaalden de armen niets? En werd dan het luiden bij de begrafenis van armen bekostigd uit de opbrengst van deze beemd?

MARK – 1668 – R538, 65

De Merckt.

Mark betekent waarschijnlijk 'de moerassige' (de bodem van de rivier was niet vast, maar venig, dat gaf moeilijkheden bij de voordren; of zou men hier op de directe omgeving van de rivier geduid hebben?).⁵² De vorm Merckt bevat een paragogische t (zoals in sticht voor steeg).

MECHTELDBIESWEIDE – 1634 – P124, F101

Stuck weyden: Mechtelde Biesweyde, een bunder, westwaerts aende Schousloot.

Weiland met biesen en russen in bezit van Mechteld. In het Abroek gelegen?

MEERSTRAAT – 1631 – R723, 3V

Huysinge op Buersteden, noortwaerts aen seker straetken: den Huyfacker en de Meersche strate.

MEERSTRAAT – 1733 – R101, F3

Huysinge.. in de Meerstraat offte Gooren opden Leursen Padt.

Straat naar het gebied het Meer. Maar dit toponiem is niet bekend op Buursteden. Foutief voor Neerstraat?

MOLENBERG – 1647 – RH274, 10

Stuck zaeijlandt: den Molenberch, 3/4 bunder.

Welke molen is hier bedoeld?

MOLENSTRAATJE – 1646 – R724, F260V

De Veightesse.. zuuyt aen d'Meulenstraetken.

MUIZENNEST – 1711 – R736, F78

Johan Ignatius Dingemans, priester en Corn. Dingemans, advocaet te Brussel, verk. Adr. Prs. van Dorst: eene stede mette huysinghe, schure, koe, hoff, boomgaert, lant, groot metten hal-

ven wegh aende Leeghstraet, mitsgaders den heelen wegh met t saijlants zuijtwestwaerts de huysinghe en schure gelegen, plus de Hoffstede.. drie bunder op Buerstede en d'Abroeck: den Muysenest. (aengecomen van Mr. Otto Dingemans X Cornelia van Velthoven).

MUIZENNEST – 1718 – ND8997, F83V

Adr. Prs. van Dorst, tevooren Otto Dingemans, te vooren J. J. van Velthoven, tevooren Lambrecht den Hoeymaker van de steede aan den Leegen wegh nae den Eemer: den Muijsennest.

Spotnaam voor een boerderij waar veel muizen leefden? Of slaat de naam op een rommelige boerderij?

NEERSTRAAT – 1785 – RH111, 196V

Groenwijk in de Neerstraat of Gooren aan de Leursepad.

Neer <neder, dus een laaggelegen straat. Zie Meerstraat. Identiek met Leegstraat?

ONGANSE AKKER – 1665 – RH274, 76V

Stuck zaeijlandt: den Onganschen Acker.

ONGANSE AKKER – 1667 – R727, 124

Stuck zaeilants: den Onganschen acker, vier gemet aende Leghstraet (!), oost de Leeghstraet.

ONGANSE AKKER – 1674 – R728, F108

Een perceel saeylants: den Ongansen acker, half bunder omtrent de Buerstedensche heyde.

Ongans '1. Waaraan iets ontbreekt, geschonden, niet gaaf, 2. Ongezond, schadelijk voor de gezondheid, 3. Schadelijk, nadelig; verderfelijk'.⁵³

Dus een akker die onvruchtbaar was? Of waar planten groeiden die schadelijk waren voor de gezondheid van mens of dier, bijvoorbeeld heermoes?

OVERLAAR – 1736 – RH101, 138

Een weyde in Overlare: het Schreubosch.

Over kan betekenen 'hoger', maar ook 'aan de overzijde gelegen'. Laar 'open plek in een bos, voorzien van waterplassen' of 'onbebouwde (gemeenschaps)grond met heide of minderwaardige grassoorten begroeid'.

Bevreemdend is de eenmalige en late vermelding.

PAARDENHUIS – 1667 – R538, F276

Stuck beemden in dAabroeck, achter het Peerdenhuys.

Huis waar de paarden stonden die gebruikt werden om de schuiten langs het trekpad te trekken?

PEERZWAGERSWEIDE – 1620 – GP260, F123V

Weyde: peerswagersweyde.

PEERZWAGERSWEIDE – 1636 – GP261, F177V

Anthonis Goris Dyrven erffgen. weijde: Peerswager.

Weiland van zwager Peer? Zie onder Heilaar, Peer Zwagersweide.

PIGGENHOEVE – 1615 – R514, 118V

Piggenhoeve.

Piggen: familienaam. Vergelijk Godevaert Ghysbrecht Piggenz., 1442; Ghysbrecht Pigghen, 1419.⁵⁴

In 1415 worden genoemd Ghysbrecht Pigghen en Toen Pigghen, G, fol. 4 en fol. 68. Te identificeren als de Pekhoeve op de Beek?

PIGGENSLAND – 1655 – R535, 369

Piggenlant.

POLDER – 1730 – RH278, 48

Een perceel zaaylants by den Huijfacker: den Polder.

Een alluviale polder is een gebied met klei- of veenbodem, omgeven door een dijk. Gaat het hier om een echte alluviale polder of is het een heipolder? Een hei- of zandpolder was een stuk grond op de heide ontgonnen, met een wal omgeven. Heipolders zijn meest in de achttiende of negentiende eeuw ontgonnen en zijn meestal groot van oppervlak.

Het woord polder in de zin van 'bemalen land' komt voor het eerst voor in 1130/1161.⁵⁵ Vergelijk voor de betekenis pol 'aangeslibd land'.

POLDER ABROEK – 1669 – R539, F55V

Polders d Abroeck en de Doncq liggende soo onder Breda als de Hage, beginnende teynden der stads conterscherpen, loopende oostwaerts langs de reviere de Merckt tot opden Cadyck van den Polder den Eemere.

Onder Princenhage lagen tien polders, die door dijkgraaf en gezworenen werden bestuurd, waarvan er een het Abroek was.

POLDERDIJK – 1699 – R733, F56

In d'Abroeck, oost en suytwaerts den Polderdyck ofte wegh en slants watersloot.

PUTAKKER – 1522 – R529, 52V

den Putacker, negen lopensaet.

Akker in een put, een diepte gelegen of een perceel met veel (leem)putten?

RAAPKOEK – 1535 – R707, 167V

De Raepkoec.

RAAPKOEK – 1599 – R718, 82

Stuck lants: den Raepcoeck, vijf lopensaet oft een veertelsaet.

RAAPKOEK – 1601 – R718, 167V

Stuck lants: den Raepcoeck, een bunder omtrent de Buerstedensche heijde.

RAAPKOEK – 1620 – PONDB. 79V

Lant gelegen in de Raepkoeck.

RAAPKOEK – 1716 – R738, F5

Een perceel so saeylant als weyde: den Raepkoeck, een bunder.

RAAPKOEK – 1742 – GP272, 279

9 gemet te Buerstede: den Raepkoek.

RAAPKOEKEN – 1699 – P127, F607V

Een bunder van het Buerstedensheiken in twee parceeltjens soo zay als weiland: de Raepcoeken en Geeren.

Raapkoeken waren koeken die ontstonden na het uitpersen van raapzaad/koolzaad; ze vormden het eerste krachtvoer voor het vee. Soms werden raapkoeken ook als meststof gebruikt. Zou dat hier het geval geweest zijn? Mogelijk als ze beschimmeld of op een andere manier bedorven waren? Raapkoek is ook een veel voorkomende huisnaam, onder andere in Breda.

RIJKE – 1522 – R429, 98V

dat Rytken.

Kleine Rijt. Een rijt is een waterloopje of het land aan een dergelijk waterloopje.

RIJSBLOK – 1534 – R438, 145

de Rysblock, 3½ bunder.

Blok 'omsloten perceel', later ook (groot) stuk grond. Blokken zijn vaak weiland en dan met een sloot omgeven. Rijs is rijshout, takken, bijvoorbeeld berkenrijs.

RITSAKKER – 1710 – R736, F5

Een perceel saeylant: tRitsch acker, een gemet.

Gelegen op de Rith?

ROMBOUTSAKKER – 1653 – R725, 100V

Stuck lants: Romboutsacker, een bunder.

ROMBOUTSAKKER – 1667 – RH274, 81V

Stuck zaeijlant: den Romboutsacker, vier gemet.

ROMBOUTSAKKER – 1668 – GP263, 127

Romboutsacker.

Rombouts is een frequent voorkomende familienaam in Princenhage. Vergelijk Aert Rombouts, 1415, G, fol. 62v.

ROOT – 1550 – R711, 34

Stuck lants: het Roet, 5/4 bunder.

ROOT – 1521 – R428, 19

Roeten.

ROOT – 1547 – R710, F92V

Stuck lants: het Roet, 5/4 bunder, omtrent de huysinge (Hoeve te Buerstede).

RUITJE – 1800 – II-15-439

Adriaan en Jenneken Vincenten als erfgen. van Floris Cornelis van Woensel reiken uit een rente uyt zeekere huysinge en erve aan den Leurschen weg bij het Ruytje.

Rut, roet, rode, rot 'rooiing', dus een plaats waar uit bos bouwland gevormd is door het kappen van de bomen.

Ruitje kan een verkleinvorm bij rut zijn.

SCHOOT, GROTE – 1514 – R421, F?

Den Schoot neven een erf: den Grooten Schoot.

Schoot 'beboste hoek hoger land uitspringend in moeras'.

SCHOUWDIJK – 1695 – R732, 71

In d'Abroeck, oostwaerts den Schouwdijck.

Dijk die door het polderbestuur geschouwd werd, dat is geïnspecteerd werd op gaten, zwakke plekken.

SCHREUBOS – 1736 – RH101, 138

Een perceel weyde in Over lare: het Schreubosch, twee gemet aangekomen 4 december 1685.

? Corrupt.

SLUIS, GROTE – 1674 – R540, 406

De groote Sluyse.

Een sluis in een waterloop. In de Rijt?

SMAL VELDJE – 1760 – RH107, 73V

Een perceel hooyland: t Smalveldeken, driehonderd roeden, in d'Abroek.

SMAL VELDJE – 1763 – RH107, 283

Een perceel hooyland in d'Abroek: het Smalveldeken.

Smal 'klein'. Toch was het perceel nog driehonderd roeden groot, ongeveer een hectare.

SMEREN – 1738 – RH102, F45V

In de Smeeren, alwaer de schouwsloot door loopt.

SMEREN – 1748 – RH280, 73V

Een perceel saeyland: de Smeyren, drie gemet op Buerstee Heyken.

SMEREN – 1788 – RH112, 61

Twee percelen zaayland en weyde en een perceel zaayland, drie bunder in en genaamd de Smeeren (belast met twee lopensaet rogge aan Catharinadal).

Perceel met een vettige bodem, slikkig. Vergelijk de Smeerputten op Ter Aalst onder Oosterhout.

SPIE – 1731 – RH278, 102

Een perceel weijlant: de Spie, 3/4 bunder in d'Abroek (smalleen).

SPIE – 1826 – BRED.COURANT 1826, 14

Stukje zaailand: de Spie.

Driehoekig perceel.

SPIEGELVELD, LANG – 1730 – R586, F208

Een parceel hoij ofte weijlants: t Langh Spiegelvelt, half bunder buyten het waterpoortjen in d'Abroek, suytwaerts het polderdycxken loopende nevens deser stadtsvesten.

Spiegel kan hier een huisnaam zijn. In Breda stond een huis met deze naam, genoemd in 1568 aan de Eindpoortstraat, R473, fol. 167.

STALPERSGOED – 1510 – R419, F197V

Stuck lants: Stalpertsgoed, elf lopensaet.

Vergelijk Gheert Stalpaert, 1415, G, fol. 37. Goed 'landerijen'. Het perceel mat elf lopen-zaad, dat is bijna twee bunder.

STEDE, KLEINE – 1537 – R708, 43V

Huijs en erve: de Cleyne Stede, met erve, anderhalf bunder neven de Houve van Hylair.

STEDE, NIEUWE – 1537 – R708, 43V

Erfd. Jacop Cornelis: Marie erft huysinghe schure hovinge en erffenisse mette toebenh.: de Nyeuwe Stede en erve, een bunder.

STEDE, NIEUWE – 1548 – R710, F131V

Marie Jacop Corn. Claes X Corn. J. Wouter Leyten reikt uit een erfpacht uit: haer huysinge, schure, hovinge en erffenisse mette toebenh.: de Nyeuw Stede, metten erve een bunder.

Nieuw gebouwde boerderij, naast een oudere.

STELTBEEMD – 1601 – R718, 172

Twee stucken beemden, d'een: den Stelbeemdt, 3/4 bunder, d' ander een bunder inde Donck, zoo onder Breda als de Hage respective gelegen.

Stelt duidt op een perceel met een lange uitloper. De –t in Stelbeemdt is voor b weggefallen.

STOOMBOOT – 1894 – BREDANAAR13, NR. 65

Ten herberge van de weduwe L. van Oers wordt hooigras verkocht.

Dit is waarschijnlijk de later zo genoemde Stoomboot.

STRAATMANSSTEEKE – 1636 – GP261, F102V

Anthonis Straetmans stedeken.

Stede kan staan voor boerderij plus bijbehorend land, maar ook voor een deel van een aanstede.

Links tarwe en
rechts gerst.

STUIFT – 1513 – R420, F89V

Derdalff lopensaet lants: de Stuyft, tusschen Buersteden en Gageldonck.

STUIFT – 1547 – R710, F92V

Stuck lants: de Stuyft, een veertelsaet.

STUIFT, GROTE – 1615 – R720, 104V

Erve: de Groote Stuyft.

STUIFT, KLEINE – 1615 – R720, 104V

Stuck weyden: de Cleyen Stuyft, een bunder bij de Breevonder, noortwaerts aen de Groote Stuyft. Stuifgevoelig perceel. Na ploegen en eggen bestond in april (een droge maand) het gevaar dat de bodem ging stuiven. Stuifzand werd in de Baronie steeds aangeduid met 'vliegende sants'.

TARWEAKKER – 1655 – R535, 369

Den Terweacker.

TARWEAKKER – 1665 – RH274, 49V

Den Teruwacker.

Akker waarop geregeld tarwe werd verbouwd. Tarwe was een weinig geteeld gewas. Het vereist vruchtbare grond. Tarwebrood was een pure luxe: alleen een pastoor of rijke stedeling consumeerde dit soort brood. Bij de kapel van Zondereigen werden aan de armen rond Pasen witte broden uitgedeeld: 'twee lopen rogs om die arme mensschen jaerlycx omtrent den heylichen Paeschdach in witten broode te deylen', 1519, R426, fol. 205.

TORENZICHT

Vermeld op de kadasterkaart uit 1832. Uitzijnde op de toren van de Grote Kerk van Breda. Vergelijk Tuinzicht. Huidig adres Staartblauwtje 1 in Westerpark.

TUINZICHT

Boerderij met zicht op de tuinen buiten de Bredase wallen? Dicht bij Breda lagen veel percelen waarop groenten geteeld werden voor de stad Breda. Tuin wordt hier in de moderne zin van groententuin gebruikt. Naam ontstaan in de negentiende eeuw?

TUSSENWEIDE – 1608 – R719, F66

De Tussenweyde.

TUSSENWEIDE – 1741 – RH279, 94V

Een perceel zaeijland, vier gemet: de Tusschenweijde, oost, west en zuyt en noort deselve.

TUSSENWEIDE – 1786 – RH111, 185

Een perceel zaayland, vier gemet: Tusschenweyde, noord 's heeren baan.

Gelegen tussen twee stukken van dezelfde eigenaar? Zie de vermelding uit 1741 waarin omschreven wordt dat de eigenaar van de Tusschenweyde ook grond had rondom dit perceel. Tus, tos kan ook staan voor 'dikke laag gras en onkruid op de oppervlakte van een stuk land'.⁵⁶

VAARWEG – 1617 – R720, 144

Tot Buersteden in de Eemersche acker.. omgaens aen den Vaerwech.

Weg waar men over kon varen 'rijden met een kar'.

VALVEKEN – 1634 – P124, F20

Lants aen t'Valveecken, de heyde van Buersteden oost, d'Ackerstraete noort.

Veken, 'hek van gevlochten takken', hier een exemplaar dat dicht viel.

VEERTELZAAD – 1636 – GP261, F98V

Adriaen vanden Eynde lant: de Veertelsaet, op d'Ursacker (?).

Een veertelzaad is een oppervlaktemaat ter grootte van vier grote lopenzaad, ofwel 4 X 0,21 hectare = 0,84 hectare.

VELDJE, ACHTERSTE – 1611 – R719, F212V

Stuck weyden: d'Achterste Veldeken, op Buersteden.

VELDJES – 1841 – III-86, 6408, NR. 30

Een perceel bouwland; de Vellekens, op den Huifakker, in twee percelen, 37 roeden (H 160) en 32 roeden (H161).

Veld, 'woeste grond', later vanaf de dertiende eeuw, ook cultuurland, zowel bouwland als weiland.

VERLORENKOST, ACHTERSTE – 1514 – R421, 146V

Stuck weyden: den Achtersten Verloren Cost, neven den Buerstedenschen Pat.

VERLOREN KOST, ACHTERSTE – 1514 – R421, F147

Stuck weyden: den Achtersten Verloren Cost, een bunder, neven den Buerstedensche pat tot Buersteden.

Verloren Kost: 'perceel waarop alle arbeid verloren moeite is', onvruchtbaar stuk grond.

VIJFHUIZENSTRAAT – 1681 – R729, 184

In d'Aabroeck aende Vijff Huijs straet.

VIJFHUIZENSTRAAT – 1718 – ND8997, F10

In de Uythuysesestraat ontrent de Buersteedesche Heyde, oostwaerts aende Leegstraate.

VIJFHUIZENSTRAAT – 1734 – RH101, F91

By Buursteden aende Vijffhuysestraet.

Straat naar het gehucht Vijfhuizen.

VIJGTAS – 1758 – RH107, 32V

Een perceel hof en erve thans zaayland: de Veeghtesse, een bunder buyten de Haagse Poorte neevens de Antwerpse Baene.

Tas waarin vijgen werden vervoerd? Wat heeft dat met een stuk grond te maken? Vormaan-
duiding? Vijgen werden veel gegeten; ze waren goed bekend in de late middeleeuwen en
vroegmoderne tijd.

VINKVELD – 1547 – R710, F92V

Weyde, by de Langeweyde: het Vinckvelt (by de Hoeve tot Buerstede).

VINKVELD – 1550 – R711, 34

Een weyde: het Vinckvelt, een bunder.

Weiland van de familie Vink? Vergelijk Geride Vinck en Willeken Vinken, 1415, G, fol. 20
respectievelijk fol. 35v.

Vink kan ook staan voor 'lichte turf'. Of ving men hier vinken?

VINKWEIDE – 1655 – R535, 368

De Vincweijde.

VINKWEIDE – 1665 – RH274, 49V

De Vinckweijde westwaerts aenden Kerckpat.

Weiland waar vinken gevangen werden? Inde inventaris van Cornelis Baertmans werden in 1702 vinckenetten aangetroffen en er wordt ook gesproken van 'alle de vincken', RH168-9. Men kan ook denken aan een familie Vink. Vergelijk Arnoldus Vynck, 1422;⁵⁷ Jacob Cornelis Vincken, 1699, P34, fol. 85v.

VOLDERSAKKER – 1730 – RH278, 47V

Een perceel zaayland: Voldersacker, half bunder.

Volder is een beroep: het vollen van wollen stoffen. Volders is een familienaam. De familienamen De Volder en Volders kwamen in 1947 nog in Breda voor.⁵⁸ Vergelijk Henrick Merten sVolders en Marie sVolders, 1456 te Gilze.⁵⁹

VOLDERSBOOMGAARD, JACOB DE – 1599 – R718, 82

Stuck weijden: Jacop de Volders Bogaert, een gemet.

VOLDERSWEIDE, JACOB – 1631 – R723, F12

Stuck weyden: Jacob Voldersweyden, een gemet.

VOLDERSWEIKE – 1668 – GP263, 23V

Lant: Voldersweijcken, twee gemet.

VOLDERSWEIKE – 1673 – R728, F105

Stuck weyden: Jacob Volders weyde, een gemet, oost-en suytwaerts aende Buerstedensche Heijde.

VOLDERSWEIKE – 1742 – GP272, 119V

Anderhalf gemet: Volders weijken.

Weiland van Jacob Volders.

VRIJTHOF – 1528 – R705, F168V

Stuck weyden: de Wrythof, half bunder, suytwaerts aende Buerstedensche heyde, westwaerts aen sekere erve: den Inslach, dwelc leen is.

VRIJTHOF – 1634 – P124, F27

Een halff bunder landts: de Vrythoff, daer syne schuere op staet.

VRIJTHOF – 1699 – P126, F110V

Een half bunder landts en weyde: den Vrydthoff, aende Buerstedens Heyde suyt.

Vergelijk Huys en hof metten begripe geleghen tusschen den Vrijthoff oest ende die plaetse van Vorsele.⁶⁰

Vrijthof staat in het Middelnederlands voor: '1. Voorhof van eene kerk, 2. omsloten of omheinde hof of tuin'. Hier de tweede betekenis. Maar alle hoven waren omsloten, een vrijthof was dus niets uitzonderlijks. Maar op Buursteden mogelijk identiek met Wrijtershof. Zie onder.

VIJFHUIZEN – 1634 – P124, F26V

Achter t'sieckhuys te Vijffhuijsen aldaer.

VIJFHUIZEN – 1640 – R724, F25V

Tot Buersteden achter Vijff Huysen in de Goiren, oist de Manhuys op de Haechdyck erve, noort de Buerstedessche heyde.

Vijfhuizen was een klein gehucht, oorspronkelijk van vijf huizen. Als gehuchtsnaam komt Vijfhuizen wijd verspreid voor, bijvoorbeeld onder Oosterhout alleen al twee keer.

VIJFHUIZENESTRAAT – 1601 – R718, F166

Lants in de Vijffhuijsenstraet omtrent de Buerstedensche heijde.

VIJFHUIZENESTRAAT – 1668 – GP263, F19V

Lant bij de Vijffhuijsenstraet.

VIJFHUIZENESTRAAT – 1753 – RH101, F91

Saeylant aende Vijffhuijse straet.

WEDERLOOP – 1713 – R737, F43V

Het Sieckveldeken, oostwaerts de Wederloop aldaer.

Wederloop moet misschien gelezen worden als Nederloop. Een loop is een waterloop, hier dan bij het gebied de Vlieren.

WEIDE, HOGE – 1594 – R717, 129V

Stuck lants: de Hoochweijde, een veertelsaet aenden Huijfacker, oostwaerts aende Boschweyde, zuytwaerts aen de Lange Saelden.

WEIDE, HOGE – 1596 – R717, 196

Stuck lants: de Hoochweyde, een veertelsaet.

WEIDE, LAGE – 1710 – R736, F5V

Een perceel weyde: de Leege Weyde, vier gemet aende Leurse Baene.

WEIDE, LANGE – 1547 – R710, F92V

Een weyde: de Langeweyde, gelegen omtrent de Huyse (= hoeve van Buerstede), een bunder streckende neven den boghaert.

WEIDE, LANGE – 1550 – R711, 34

Weyde: de Lange Weyde, omtrent den huyse, een bunder.

WEIDE, LANGE – 1655 – R535, 369V

De Lange Weyde.

WEIDE, LANGE – 1665 – RH274, 49V

De Lange Weijde met de weijde daer vooraen stuijtende op de dreve en den Borghgracht.

WEIDE, LANGE – 1730 – RH278, 47V

Halve bunder weylant: de Lange Weyde, noordwaarts de straat.

Weiland werd vrijwel uitsluitend gebruikt voor het weiden van vee, niet voor hooien. Blijvend weiland lag in de beekdalen; daarnaast waren er driessen, die slechts een paar jaar beweide werden. Het woord weide komt voor het eerst in 901/1000 in het Nederlands voor.⁶¹

WENDEL – 1710 – R736, F4V

Een perceel zaeylant: den Wendel, op de Zuilenackers, een gemet.

WENDEL – 1718 – ND8997, F87V

Een perceel lants: den Wendel op de Zuijleackers, een gemet.

Wendel kan wijzen op ligging in een bocht (van een beek). Vergelijk het Wendelbroek te Webbekom (1253: Wendelbruch) en Weyndelsteert te Beerse.⁶² Wendel kan ook staan voor mannetjeseend, 'woerd'.⁶³ Hoeufft schrijft dat men in de omgeving van Breda dit dier in de negentiende eeuw aanduidde als 'winter'.⁶⁴ Zie over de etymologie van deze vormen Eigenhuis.⁶⁵ Wendel kan ook door dissimilatie ontstaan zijn uit Werdel, dat is weerdeel, de complementaire helft van een perceel (als soortnaam vaak vermeld in cijnsboeken).

WERFVELD – 1634 – P124, F30

Van Werffvelde te Buersteden, vijf lopensaet, een hoen cyns.

Werf 'waterwilg', een wilgensoort van moerassige omgeving. Zie ook onder Emer: Werfveld.

WIJDENHOF – 1504 – R416, F208

Stuck weyden: den Wyenhof, vijf lopensaet.

WIJDENHOF – 1510 – R419, F180

Stuck erfs, vijf lop: den Wyenhof, achter Buersteden.

WIJDENHOF – 1517 – R424, F139V

Stuck weyden: den Wydenhof, vijf lopensaet.

WIJDENHOF – 1539 – R444, 19

Den Weyenhof, anderhalf bunder.

WIJDENHOF – 1551 – R711, 128V

Stuck weyde: den Wydenhof, half bunder.

WIJDENHOF – 1517 – R424, 140

Den Wydenhof, vijf lopensaet.

Wide, wijde, wij 'wissen, tenen', zeer buigzame takken van wilgen, gebruikt voor onder andere weegten, manden, dekgeerden etc.

WILDERT – 1510 – R419, F198

De Wildert.

WILDERT – 1629 – R722, 180

Stuck lants bij de Buersteetsche heyde opden wildert.

WILDERT – 1634 – P124, F19

Een bunder weyden: den Wildert, de Kerckstraete van Buersteden west.

Willaert, wildert 'woestenij, wildernis', dus een terrein met ruigte, onontgonnen.

WOLVENSTRAATJE – 1766 – RH108, 40V

Zaayland aen het Wolvestraatje.

Straat waar ooit een wolf gesignaleerd was? Of genoemd naar een familie Wolf?

WRIJTERS HOF – 1522 – R529, 52

Anderhalf bunder weyden: Wrytershof, achter Buersteden.

Hof van de familie Wrijters. Vergelijk Adriaen de Wryter, 1519, R426, fol. 178v; Gherit Abraham Vryter, 1607, R793, fol. 3v; Lysbeth Jan Writers, 1499, R415, fol. 127v. Mogelijk overgegaan in Vrijthof. Zie boven.

WYMERSEAKKERS – 1711 – R736, F75

Een perceel saeylant: de Wijmersche Ackers, drie bunder op Suylen te Buerstede.

Bezit van een familie Van Wymeren? Vergelijk Jan vander Widermere, circa 1423; Nout van der Wydemaer, 1430; Jan wylen Jan Rombouts van der Wymaren, 1541.⁶⁶

ZAALDEN, LANGE – 1594 – R717, 129V

Stuck lants: de Lange Saelden, 100 roeden, oostwaerts aende Boschweyde, noortwaerts aende Hoochweijde.

Zaalde is gelijk aan bed, een stuk akkerland van acht tot tien sneden breed, met twee diepe voren aan weerszijde.

Zaalde is onbekend in Kempenland en eveneens in de omgeving van Kalmthout.

ZEEPZIEDERSBEEMDEN – 1631 – R723, 3

Drie percelen erffs: de Zeepsieders Beemden, 4½ bunder in d'Aabroeck, oostwaerts aende reviere oft Caadyck aldaer.

Beemd, 'hooiland' van een Zeepzieder of een familie Zeepzieders. De familienaam komt niet meer voor in Noord-Brabant en België.

ZIEKHUIS – 1620 – GP260, F123V

Cornelis Jan jacop Schoenmakers weyden achter t'Sieckhuys.

ZIEKHUIS – 1634 – P124, F26V

Te Buerstede achter t'Sieckhuys te Vijffhuijsen aldaer.

Identiek met Lasarij, het huis waar melaatsen verbleven.

ZIEKVELDJE – 1668 – GP263, F1V

Den Armen oft heylige geest tot Breda: lant in de Gooren: het Sieckvelt, anderhalf gemet.

ZIEKVELDJE – 1713 – R737, F43V

Een perceel saeylant: het Sieckveldeken, half bunder, oostwaerts de Wederloop aldaer.

ZIEKVELDJE – 1742 – GP272, F246V

Anderhalf gemet in de Gooren: 't Sieckvelt.

Bezit van een zieck persoon, een melaatse (ook wel akkerzieke genoemd) of van het Sieckhuys, de Lasarije?

ZUILEN – 1615 – R514, 9V

Suylen.

ZUILEN – 1655 – R535, 368

Buersteen alias Suijlen.

ZUILEN – 1655 – R535, 368

Joncker Niclaes vander Duyn, heere van Rijswijck hoeve genaemt Buersteen alias Suijlen.

ZUILEN – 1660 – R537, 82V

Hoeve van Buersteen alias Zuylen gepacht door Corn. Godert Robs van de heere van Rijswijck.

ZUILEN – 1710 – R736, F4V

Omtrent Zuylen op Buerstede.

ZUILEN – 1718 – ND8997, F15V

D'heer de Vroom voorkinderen, tevoore Juffr. Prima (= Perina) Bernaige, te vooren Nicolaes van Dungen, tevooren de naekinderen van Corn. Suijs uijt hunne hoeve: Suijlen, tevooren Johan Bacx, schouteth in de Haghe, tevooren Anthony Sprongh.

Genoemd naar een familie Van Zuilen. Vergelijk Jouffr. Henriette de Bocres alias van Zuylen, 1573, R715, fol. 132; Joncker Stevens van Zuylen, 1575, R715, fol. 192v. In 1620 stond er een hooghuis op de plaats van Zuilen. In de zestiende eeuw zouden hier hagepreken zijn gehouden. Het landhuis ging teniet bij de belegering van Breda in 1624/5 of 1637. In 1960 is de hoeve gesloopt.⁶⁷

ZUILENAKKERS – 1710 – R736, F4V

Den Wendel op de Zuijlenackers.

ZUILENAKKERS – 1718 – ND8997, F87V

Den Wendel op Zuijleackers.

Akkers bij de buitenplaats Zuilen.

ZUILENLOOP – 1878 – P401, 1601

De Zuilenloop van perceel H 203, door Zuilen naar de Weteringloop, op perceel H 197, lang 644 meter.

ZUILENSTRAAT – 1645 – R724, 217

Den wech van Suylen.

Straat van het Dorp naar Buursteden.

- 1 Woordenboek der Nederlandsche Taal, 4, kolom 1478.
- 2 Hoeufft, J. H.: Taalkundige bijdragen tot de naams-uitgangen van eenige, meest Nederlandsche, plaatsen, Breda (1816), p. 16.
- 3 De Vries, p. 11.
- 4 Frans, Günther: Quellen zur Geschichte des Deutschen Bäuerstandes im Mittelalter (1967), p. 112, 113.
- 5 De Vries, p. 762.
- 6 Van der Sijs, p. 870.
- 7 Bastiaens, J. en J. M. van Mourik: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouw-areaal, Historisch Geografisch Tijdschrift 12 (1994), nr. 3, p. 89.
- 8 Buiks (1997), p. 108.
- 9 Thys, Isfridus: Memorie oft verhoog. Over het uytgeven en tot culture brengen der vage en inculte gronden in de Meyerye van 's Hertogenbosch; door de vrienden derzelve bekroond ten jaere 1788, Mechelen (1792), p. 189, 190.
- 10 Buiks (1997), p. 156.
- 11 Draye, H.: Landelijke cultuurvormen en kolonisatie-geschiedenis, Toponymica 7, Leuven-Brussel (1941).
- 12 Van der Sijs, p. 896.
- 13 GAB, Afd. III-21, nr. 354, fol. f en fol. t.
- 14 Buitenhuis, p. 130.
- 15 Buiks en Leenders, deel IV, p. 526.
- 16 Gysseling, M.: De voor-naamste bestanddelen van Zuidnederlandse plaatsnamen, Naamkunde 13, p. 75 respectievelijk Künzel, R. E., D. P. Blok en J. M. Verhoeff: Lexicon van Nederlandse toponiemen tot 1200, Amsterdam (1988), p. 105.
- 17 Ekwall, p. 77.
- 18 Helsen, J.: Toponymica in Kempische grensafbakening, Meded. (1955), p. 31.
- 19 Leenders, K. Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda (2006), p. 103.
- 20 Van der Sijs, p. 927.
- 21 Hoeufft, p. 557.
- 22 Goossenaerts, p. 175.
- 23 Hoeufft, p. 128.
- 24 Smulders, F.: Dorp; parochie; gemeynt; gericht, Br. Heem 7 (1955), p. 3.
- 25 Buitenhuis, p. 225.
- 26 Buiks (1994), p. 150.
- 27 Lindemans, J.: Toponymische kanteekeningen, Meded. 30 (1954), p. 89. Karel Peeters: De Wegen, in: Kempische landschapsgeschiedenis (1937), pp. 86-103. M. Schönfeld: Wegnamen, De Oudheid en Vroege Middeleeuwen, Meded. 33 (1957), pp. 56, 57.
- 28 Verdam, p. 243.
- 29 Gysseling (1960), p. 486.
- 30 Zie verder: Buiks (1997), p. 100.
- 31 Blankaart, pp. 372, 373.
- 32 Verdam, p. 264.
- 33 Buiks (1994), p. 364.
- 34 Verdam, p. 271.
- 35 Van der Sijs, p. 983.
- 36 Debrabandere, p. 772.
- 37 Barends, S.: Hagelkruis: bescherming tegen natuur-rampen, in: Over hagelkruisen, banpalen en pestbosjes, Historische landschapselementen in Nederland, Utrecht (1993), p. 99.
- 38 Buiks en Buiks-Hendrickx, deel 2 (1986), p. 71.
- 39 Knippenberg, W.: Hagelkruisen, broodbedelingen, processies, Brabants Heem X (1957), pp. 31-40, pp. 50-55 en pp. 132-140.
- 40 Cerutti, III, p. 209.
- 41 Bach, II, 1 (1954), p. 258.
- 42 Van der Sijs, p. 1000.
- 43 De Vries, p. 405.
- 44 Waterbolk, H. Tj. in Brabants Heem 1 (1949), p. 62; J. T. de Smidt: Heidevegetaties, oorsprong, typologie en oecologie, Ned. Bosbouwkundig Tijdschrift 51 (1979) nr. 3.
- 45 Buiks, Chr.: Veldnamen in de voormalige gemeente Ginneken en Bavel, deel 18, p. 51; Cerutti, I, nr. 49.
- 46 Blankaart, p. 576, 577.
- 47 Van der Sijs, p. 1001.
- 48 De Vries, p. 403.
- 49 Hoeufft, J. H.: Taalkundige bijdragen tot de naams-uitgangen van eenige meest Nederlandsche plaatsen, Breda (1816), p. 57.
- 50 Van der Sijs, p. 1003.
- 51 De Vries, p. 406.
- 52 Gysseling (1960), p. 664.
- 53 Verdam, p. 404.
- 54 Buiks (1994), p. 353.
- 55 Van der Sijs, p. 1046.
- 56 Crompvoets, p. 208.
- 57 Cerutti, II, p. 70.
- 58 Buitenhuis, p. 614.
- 59 Buiks, Chr.: Cijnslieden in Gilze-Rijen in het jaar 1456 (2002).
- 60 Jaarboek Hoogstraten Oudheidkundige Kring (1958), p. 83.
- 61 Van der Sijs, p. 1119.
- 62 Claes, Fr.: Toponymie van Webbecom, Eigen Schoon en De Brabander, 71 (1989), p. 195; J. Ernalsteen: Tienden te Berse, Taxandria Turnhout, Nieuwe Reeks 42, 43 (1972).
- 63 Goossenaerts, p. 868.
- 64 Hoeufft, p. 688.
- 65 Eigenhuis, Klaas J.: Verklarend en etymologisch woordenboek van de Nederlandse vogelnamen, Amsterdam (2004), p. 590.
- 66 Buiks (1994), p. 227.
- 67 Leenders (2006), p. 177.

COLOFON

Titel: Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

Erfgoedrapport Breda 60

Auteur: Chr. Buiks

Kaarten: H. de Kievith

Objectfoto's: A. Schut

Eindredactie: G. Otten, H. de Kievith

Ontwerp en lay-out: Studio Maaïke Klijn

De auteur heeft zijn best gedaan de rechthebbenden op de illustraties te achterhalen. Degenen die menen rechten te hebben kunnen zich met hem in verbinding stellen.

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2018

Ruimtelijk Economisch Domein
Team Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda